God Said Give ‘Em Drum Machines: Μια συνέντευξη με τον σκηνοθέτη του ντοκιμαντέρ και μια εξερεύνηση της πολιτικής καρδιάς της techno του Ντιτρόιτ

του Γιώργου Καραθανάση

Με αφορμή την προβολή, στις 28ες Νύχτες Πρεμιέρας, του μουσικού ντοκιμαντέρ God Said Give ‘Em Drum Machines, μιλήσαμε με τον σκηνοθέτη που υπογράφει το έργο, τον Kristian R. Hill. Πρόκειται για μια εξερεύνηση της μουσικής κουλτούρας της μαύρης κοινότητας της πόλης του Ντιτρόιτ των αρχών του 1980. Μέσα από τις προσωπικές αφηγήσεις κάποιων εκ των πρωτεργατών, παρουσιάζεται η ιστορία -με τις πολλές πολιτικές προεκτάσεις- μιας σκηνής που άλλαξε για πάντα την ηλεκτρονική χορευτική μουσική.

Πριν από την παράθεση της συνέντευξης, θα προσπαθήσουμε να κωδικοποιήσουμε τα βασικά σημεία αυτής της μουσική κουλτούρας της εποχής εκείνης.

Ο ήχος και οι επιρροές

Η techno πλέον είναι παγκόσμια. Πρόκειται για ένα είδος ηλεκτρονικής χορευτικής μουσικής *(Electronic Dance Music)* το οποίο εμφανίστηκε για πρώτη φορά στις αρχές της δεκαετίας του ‘80 στις αφρο-αμερικάνικες κοινότητες, μέσα και γύρω από το Ντιτρόιτ.

Σε όποια πηγή κι αν ανατρέξει κάποιος για να μελετήσει την ιστορία της techno του Ντιτρόιτ, δεν πρόκειται να μην πέσει

πάνω σε αναφορές για τον Electrifying Mojo, το κατά κόσμον Charles Johnson. Ο Mojo ήταν ένας ραδιοφωνικός παραγωγός, με πέρασμα από διάφορους σταθμούς και πιο γνωστή εκπομπή το *Midnight Funk Association,* που όχι μόνο συνέβαλε στη διάδοση της techno μέσα από τα ερτζιανά, αλλά πρώτα και κύρια έσπειρε την έμπνευση σε όλους όσοι επρόκειτο να αποτελέσουν τους πρωτεργάτες αυτού του μουσικού ρεύματος.

Κάποια από τα συστατικά στοιχεία που χρειάστηκαν για τη γέννηση αυτής της μουσικής, ήταν πάνω-κάτω τα ίδια με αυτά που δημιούργησαν κάποια χρόνια πριν το hip-hop, η soul, η jazz, η funk, ο Prince, ο Afrika Bambaataa, ο George Clinton και οι Parliament-Funkedelic. Ο Mojo ταίριαζε τις παραπάνω μουσικές επιλογές με house κομμάτια, ενός είδους που είχε, μόλις πρόσφατα, αρχίσει να εδραιώνεται στο γειτονικό Σικάγο, τους Tangerine Dream, τους Yellow Magic Orchestra και φυσικά, αυτούς που άσκησαν τη μεγαλύτερη επιρροή, τους Γερμανούς Kraftwerk[1].

Οι πρωτοπόροι του είδους έδειξαν πραγματικά μεγάλο ενδιαφέρον για τα τεχνολογικά μέσα που χρησιμοποιούσαν οι πιο πάνω μπάντες. Επιπλέον, επειδή οι πρώτοι δημιουργοί προέρχονταν από ένα μεσο-αστικό περιβάλλον είχαν εύκολη πρόσβαση σε αυτά τα μηχανήματα. Πρόκειται για τα drum machines, όπως τα ιστορικά Roland TR-808, Roland TR-909 και τα συνθεσάιζερ όπως τα Korg MS-10 και MiniKorg-700S.

Η techno του Ντιτρόιτ είχε πολλές αναφορές στην ουτοπική, φουτουριστική αισθητική και στην επιστημονική φαντασία. Αυτό μπορεί να γίνει κατανοητό τόσο από το αισθητικό κομμάτι όσο και από τους ίδιους τους ήχους που παραπέμπουν σε διαστημόπλοια, laser κ.ά. Η παρακμή της αυτοκινητοβιομηχανίας οδήγησε σε ένα οικονομικό κραχ και η επιστημονική φαντασία και η τεχνολογία πρόσφεραν αισιοδοξία και αναζήτηση ενός μέλλοντος πιο συμπεριληπτικού. Τα ηχητικά θέματα προερχόταν επίσης από το τέμπο των μηχανών των αυτοκινητοβιομηχανιών και από την αφρικανική παράδοση.

Roland TR-808 Drum Machine

Το «Τρίο της Μπελβίλ»

Η techno του Ντιτρόιτ ξεκίνησε στο προάστιο Belleville. Εκεί ήταν που οι φίλοι από το Γυμνάσιο Juan Atkins, Derrick May και Kevin Saunderson, γνωστοί και ως *Belleville Three* ξεκίνησαν να γράφουν μουσική, να διοργανώνουν τα πρώτα bloc party και να στήνουν έναν πειρατικό ραδιοφωνικό σταθμό, προκειμένου να μπορέσουν να προωθήσουν τα κομμάτια τους. Ο Atkins θεωρείται ο «νονός» της techno, καθώς με το τραγούδι *Techno City,* υπό το label *Cybotron,* έδωσε όνομα σ' αυτό το είδος. Το '85 το τρίο προχώρησε στη δημιουργία μιας ανεξάρτητης δισκογραφικής εταιρίας, της *Metroplex*, μέσω της οποίας κυκλοφορούσαν τόσο τις δικές τους δουλειές όσο και τις δουλειές άλλων DJs. Η πρώτη mainstream αναγνώριση θα έρθει το '88, όταν κυκλοφόρησε από τη *Virgin* η συλλογή *Techno! To New Dance Sound of Detroit που μπήκε στη δεκάδα των βρετανικών charts* συστήνοντας και επίσημα την techno του Ντιτρόιτ στη rave κουλτούρα της Ευρώπης.

Underground Resistance

Η *UR* ήταν μια πολιτικά στρατευμένη μουσική κολεκτίβα και δισκογραφική εταιρεία που ιδρύθηκε από τους: Jeff Mills, Mike

Banks και Robert Hood στα τέλη της δεκαετίας του ‘80. Οι *UR* ενδιαφέρονταν για την ευαισθητοποίηση της μαύρης κοινότητας και για μια προοπτική πολιτικής αλλαγής. Ταυτόχρονα, ήταν μαχητές της ανεξαρτησίας, του underground και της αυτόνομης πορείας όσον αφορά τη δισκαγραφία και την καριέρα τους στη μουσική γενικότερα. Προσπαθούσαν να διατηρήσουν τον ήχο τους μακριά από τα mainstream δίκτυα και μάχονταν τις δισκογραφικές εταιρίες που συνήθιζαν να εκμεταλλεύονται το έργο των καλλιτεχνών. Μάλιστα, μια διαμάχη με τη *Sony* οδήγησε μεγάλο μποϋκοτάζ τόσο της ίδιας της εταιρίας όσο και διαφόρων δισκάδικων, από το κοινό τους, μετά την πρωτοβουλία της πρώτης να κυκλοφορήσει ένα single του DJ Ronaldo, με το όνομα *Knights of the Jaguar,* χωρίς την άδειά του. Η εμφάνισή τους επιθετική, όπως και ο ήχος τους, με full face, γυαλιά του σκι, μαντίλα να καλύπτουν τα χαρακτηριστικά του προσώπου, πάντα με μαύρα ρούχα και φυσικά αρνούμενοι πάντα να φωτογραφηθούν. Οι *UR* συνδέθηκαν στο συλλογικό ασυνείδητο των ανήσυχων της μαύρης κοινότητας με τους *Public Enemy*, αλλά και με το κίνημα των Μαύρων Πανθήρων.

Σε μια από τις προκηρύξεις που συνήθιζαν να βγάζουν, γράφουν τα εξής:

“Η UR είναι ένα label για ένα κίνημα. Ένα κίνημα που θέλει την αλλαγή με ηχητική επανάσταση. Σας προτρέπουμε να ενταχθείτε στην αντίσταση και να μας βοηθήσετε να καταπολεμήσουμε το μέτριο ηχητικό και οπτικό προγραμματισμό που διοχετεύεται στους κατοίκους της Γης, αυτός ο προγραμματισμός λιμνάζει τα μυαλά των ανθρώπων, χτίζει ένα τείχος μεταξύ των φυλών και εμποδίζει την παγκόσμια ειρήνη. Αυτό το τείχος θα το συντρίψουμε.”

Η μουσική αυτή κολεκτίβα προσπάθησε να προσελκύσει Αφροαμερικανούς της εργατικής τάξης που διέμεναν στο κέντρο της πόλης, τους λεγόμενους «jits», προκειμένου να τους παρέχουν μια ευκαιρία να σπάσουν τα τείχη του κοινωνικού αποκλεισμού. Ένας αποκλεισμός που είχε τις ρίζες του στο ρατσισμό και πιο συγκεκριμένα στην ανεξέλεγκτη αστυνομική βία, στις επιθέσεις από λευκούς, στον αποκλεισμό από την εύρεση

στέγης και την οικονομική ανισότητα. Όπως έλεγε ο Cornelius Harris, που έγινε μέλος των *UR* στα μέσα της δεκαετίας του ’90:

“Οι χώροι αυτοί ήταν χώροι αντίδρασης, όπου οι άνθρωποι μέσα στις κοινότητες έβρισκαν κάτι καλύτερο. Ήταν θεραπεία. Οι άνθρωποι μιλούσαν για τη μουσική ως το ναρκωτικό τους και για το κλαμπ ως έναν τρόπο διαφυγής, ως εναλλακτική λύση, ένα συγκεκριμένο είδος ελευθερίας που μπορεί να μην έχεις έξω από ένα κλαμπ. Αυτό είναι κάτι που ίσως δεν βλέπεις τόσο πολύ πια, και δεν υπάρχει τόσο πολύ αυτή η ιδέα του ελεύθερου χώρου ή της απελευθέρωσης.”

Χαρακτηριστικός είναι ο τίτλος του *Riot EP* που κυκλοφόρησε το 1991 και παραπέμπει στην *Εξέγερση του Ντιτρόιτ* του 1967, γνωστή και ως *12 th Street Riot*. Πρόκειται για τις συγκρούσεις που ξέσπασαν μεταξύ των μαύρων κοινοτήτων και της αστυνομίας και διήρκεσαν για πέντε ημέρες. Για την καταστολή των εξεγερμένων χρειάστηκε να επέμβει η Εθνοφρουρά και η 2η και 101η Αερομεταφερόμενη Μεραρχία του Στρατού των Η.Π.Α, ενώ έχασαν τη ζωή τους 43 άνθρωποι, 1.189 τραυματίστηκαν, περισσότερα από 7.200 άτομα συνελήφθησαν και εκατοντάδες κτίρια κάηκαν.[2]

Underground Resistance – Riot EP, 1991

God Said Give 'Em Drum Machines

Η συνέντευξη με τον σκηνοθέτη:

Β.: Kristian, είσαι ένας άνθρωπος με αρκετή εμπειρία στα μουσικά ντοκιμαντέρ καθώς έχεις συμμετάσχει σε δουλειές όπως το *Icons Among Us*, το *Electric Roots* κ.ά. Πώς ήταν η εμπειρία του γυρίζεις ένα ντοκιμαντέρ για τη μουσική με την οποία μεγάλωσες, τη μουσική της πόλη σου; Επιπλέον, θα ήθελα να σου πω πως παρακολουθώ εδώ και χρόνια το στήσιμο αυτής της δουλειάς και θα ήθελα να μας περιγράψεις την πορεία μέχρι εδώ.

Κ.: Η αλήθεια είναι πως στην καριέρα μου είχα την ευκαιρία να εργαστώ σε διάφορα μουσικά ντοκιμαντέρ κάτι που με βοήθησε να καταλάβω καλύτερα, με την με την πάροδο του χρόνου, τι σημαίνει δημιουργικότητα, τι σημαίνει φτιάχνω μουσική, πώς είναι η ζωή των καλλιτεχνών και πώς λειτουργεί όλη αυτή η διαδικασία. Το 2008-2009 κάναμε το ντοκιμαντέρ για την jazz το *Icons Among Us*. Δουλεύοντας πάνω στο συγκεκριμένο project κατάλαβα πως πρέπει να ασχοληθώ την *EDM* στο Ντιτρόιτ. Εκείνη

την περίοδο δεν είχα κατασταλάξει πως ήθελα να κάνω κάτι συγκεκριμένα για την techno, όμως η βασική μου ιδέα ήταν ότι θα έπρεπε να καταγραφεί η ιστορία όλων αυτών που ασχολήθηκαν με την *EDM* στο Ντιτρόιτ στα πρώτα της βήματα. Να μπορούμε μετά από χρόνια να ανατρέξουμε κάπου και να δούμε τον αντίκτυπο που άσκησε η δράση όλων αυτών των παραγωγών και των DJs εκείνης της εποχής. Ο καλύτερος λοιπόν τρόπος για να μπορέσει να καταλάβει ο κόσμος αυτή την ιστορία ήταν ένα ντοκιμαντέρ.

Όταν ολοκληρώσαμε το *Icons Among Us* αρχίσαμε να γυρνάμε το μικρού μήκους ντοκιμαντέρ *Electric Roots: The Detroit Sound Project.* Πήγαμε λοιπόν στο Cape Town, στο Σορέτο και αλλού να μιλήσουμε με διάσημους DJs όπως ο Black Coffee, ο Esa Williams κ.ά. Εξερευνώντας την *EDM* στη Νότια Αφρική καταλάβαμε πως ο ήχος του Ντιτρόιτ είχε εξαπλωθεί σε όλο τον κόσμο. Ακολουθώντας λοιπόν αυτό το νήμα, βρεθήκαμε για γυρίσματα στο Σικάγο, τη Νέα Υόρκη, το Λονδίνο, το Βερολίνο, το Τόκυο. Γυρίζοντας όλα αυτά τα κλιπ από τις διάφορες μεριές του κόσμου, συνειδητοποιήσαμε πως υπάρχει από πίσω μια πολύ σημαντική ιστορία για την οποία πρέπει να μιλήσουμε.

Με το *Electric Roots: The Detroit Sound Project* πήγαμε στο φεστιβάλ των Καννών το 2014 κάτι που σήμαινε μια μεγάλη επιτυχία για εμάς. Θεωρούσαμε λοιπόν πως την επόμενη κιόλας χρονιά θα έχουμε τα χρήματα για να προχωρήσουμε με την παραγωγή του ντοκιμαντέρ με αφορμή το οποίο μιλάμε σήμερα. Τελικά, τα χρήματα δεν ήρθαν νωρίτερα από το 2020. Παρόλο που ήμασταν σε μια διαδικασία γυρισμάτων για 10-11 χρόνια δε συνεργαζόμασταν με κάποια παραγωγή που να διαθέτει ένα σημαντικό κεφάλαιο το οποίο να μπορεί να μας φτάσει ως το τέλος. Καθ’ όλη τη διάρκεια, βέβαια, υπήρχε πολύ μεγάλη ανταπόκριση από τον κόσμο. Είχε μαθευτεί πως γυρίζουμε κάτι σε σχέση με αυτό το θέμα και υπήρξε μεγάλη ανταπόκριση. Μας έπαιρναν διάφοροι που ήθελαν να μοιραστούν μια ιστορία, να δουν το υλικό, άλλοι που ήθελαν να βοηθήσουν ή να συμμετάσχουν. Μας προσκαλούσαν σε διάφορες εκδηλώσεις όπου προβάλλαμε ακατέργαστες κόπιες της δουλειάς που είχαμε κάνει

μέχρι εκείνο το σημείο. Πήγαμε σε διάφορα μουσεία και πανεπιστήμια όπως το Berkley, το MIT, το Duke κ.ά. Το κάναμε αυτό για περίπου 4 χρόνια. Ήταν μια διαδικασία που μας βοήθησε αρκετά. Η ανατροφοδότηση που περνάμε από το κοινό σε κάθε μικρή προβολή, μας έκανε να επανεξετάζουμε τον τρόπο που βλέπουμε τα πράγματα και το που έπρεπε να δώσουμε βάρος ώστε να ενδιαφέρει περισσότερο κόσμο. Όταν ακούει κανείς τη φράση *Ντιτρόιτ techno* νομίζει πως πρόκειται για μια μικρή κοινότητα. Έτσι δεν είναι; Η αλήθεια είναι όμως πως όταν έρχεται κόσμος και μοιράζετε ιστορίες, σου λέει για εκείνο το τραγούδι, το δείνα ή το άλλο βινύλιο καταλαβαίνει πως είναι πάρα πολλά αυτά που πρέπει να έχεις υπόψιν για να δημιουργήσεις κάτι ολοκληρωμένο.

Β.: Τι είναι λοιπόν τόσο σημαντικό σε αυτό το μουσικό ρεύμα; Τι κάνει την techno του Ντιτρόιτ τόσο σημαντική ώστε να αποφασίσετε να καταγράψετε και να διαδώσετε την ιστορία της;

Κ.: Ήθελα να καταγράψω την ιστορία της techno του Ντιτρόιτ γιατί όταν βλέπεις τον τρόπο με τον οποίο προάγεται στις μέρες μας η *EDM* σε όλο τον κόσμο, σκέφτεσαι πως θα πρέπει ο κόσμος να γνωρίζει τις ρίζες αυτής της μουσικής, μιας και η βιομηχανία δεν το κάνει. Και όταν λέμε για ρίζες εννοούμε φυσικά και την house του Σικάγο. Σήμερα υπάρχουν μεγάλοι καλλιτέχνες, αυτού που λέμε star system, όπως ο David Guetta, ο Tiesto, ο Calvin Harris που τα έχουν καταφέρει πολύ καλά και το λέω με όλο το σεβασμό προς τη δουλειά τους, όμως θα πρέπει να μην ξεχνάμε πως αυτή η μουσική προήλθε από τις κοινότητες των μαύρων, των Λατίνων και φυσικά από την queer κοινότητα. Πολλά από αυτά που αντιλαμβανόμαστε στις μέρες μας ως *EDM* προέρχονται από κοινότητες που ιστορικά ήταν απομονωμένες και αποκλεισμένες. Δυστυχώς, δεν θεωρείται πλέον απαραίτητο να γνωρίζουμε για την προσφορά αυτών των κοινοτήτων και τη σχέση τους με την *EDM.* Φυσικά, είναι πολύ εύκολο σε κάτι που έχει τόσο μεγάλη απήχηση να γίνεται προσπάθεια να του αλλάξουμε την όψη που συνήθιζε να έχει. Αυτό που ήθελα να κάνω, ήταν να μιλήσω για την προέλευση αυτής της μουσικής. Κοιτά, δεν είναι

μόνο οι Kraftwerk. Δεν πρόκειται μόνο για μια μουσική που απλά ήρθε από τη Γερμανία. Ίσως να μην ήρθε καν από εκεί όπως θα δείτε. Ήθελα λοιπόν να μοιραστώ αυτές τις σκέψεις και θεώρησα απαραίτητο να ξεκινήσω ένα διάλογο για τις ρίζες της *EDM*.

Ο σκηνοθέτης του ντοκιμαντέρ Kristian R. Hill με την DJ Stacey Hotwaxx Hale

Το Ντιτρόιτ δεν ήταν μια πόλη με παγκόσμια απήχηση όπως η Νέα Υόρκη και το Σικάγο. Το Ντιτρόιτ ήταν γνωστό μόνο για την αυτοκινητοβιομηχανία. Όταν κατά την περίοδο της μεγάλης κρίσης, κάποιοι εγκατέλειπαν την πόλη, κάποιοι άλλοι έμεναν πίσω και όχι μόνο έμειναν αλλά παρήγαν και κάτι. Παρήγαν το νούμερο ένα εξαγώγιμο προϊόν μετά τα αυτοκίνητα, και αυτό δεν ήταν άλλο από τη μουσική. Κάθε σαββατοκύριακο, από 1988 και έπειτα, δεκάδες DJs άφηναν την πόλη για να ταξιδεύσουν από άκρη σε άκρη στις Η.Π.Α. και σε όλον το κόσμο για να κάνουν μουσική, να στήσουν πάρτι. Αυτό ακριβώς προσπαθούμε να καταγράψουμε και στο φιλμ. Να δείξουμε ποιοί ήταν αυτοί οι άνθρωποι και πως ακριβώς συνέβη όλο αυτό. Φυσικά δίνουμε στο θεατή και το ιστορικό υπόβαθρο της εποχής, για να μπορεί να αντιληφθεί το κλίμα όπου συνέβησαν όλα αυτά, όμως δεν δείχνουμε για 90 λεπτά μόνο την ιστορική βάση. Μας ενδιέφερε να ακούσουμε όσα είχαν να μοιραστούν και οι πρωταγωνιστές, οι ανθρώπινες ιστορίες. Η δική τους αλήθεια και ό,τι ήθελαν να

επικοινωνήσουν στο κοινό.

Β.: Θα ήθελα να μας πεις δύο λόγια για τη σχέση της queer κοινότητας με την *EDM* και αν είναι κάτι που θα δούμε στην ταινία.

Κ.: Όταν μιλάμε για την queer κοινότητα και τη σχέση της με την *EDM* μιλάμε για κάτι αλληλένδετο. Ο πειραματισμός με τους δίσκους το mixing, το blending όλα αυτά προήλθαν από τα πάρτι που οργάνωνε η gay κοινότητα της Νέας Υόρκης. Για πολλούς από τους πρωταγωνιστές της ταινίας η πρώτη τους επαφή με αυτήν τη κουλτούρα ήταν αυτά τα gay πάρτι. Παρόλο που ήταν straight, δεν είχαν πρόβλημα να εξερευνήσουν αυτόν τον κόσμο και να δουν πως θα μπορέσουν να υπάρξουν μέσα σε αυτόν. Εκεί δεν υπήρχε κάποιος σκληρός κώδικας, ούτε θα συναντούσες ανθρώπους που θα ήθελαν σε εμποδίσουν από το μάθεις. Εκεί μάθαιναν όλοι όσοι ενδιαφέρονταν την τέχνη του DJing και φυσικά εάν ήθελες να ανέβεις επίπεδο εκεί έπρεπε να πας πάλι. Εκεί έπαιζαν πολύ σημαντικοί DJs όπως ο Frankie Knuckles, ο «νονός» της house, που εμφανίζεται και στην ταινία, αλλά και ο Larry Levine που έπαιζε στο *Paradise Garage*, το πολύ γνωστό gay club της Νέας Υόρκης. Στο μέρος αυτό αναφέρεται και ο Kevin Saunderson στο ντοκιμαντέρ. Ήταν το μέρος που τον πήγαν για πρώτη φορά τα ξαδέρφια του και εκεί είναι που κατάλαβε πως τον ενδιαφέρει αυτή η μουσική, αυτή η κουλτούρα, αυτή η βιομηχανία.

Τότε η techno και η house ήταν μια underground μουσική και κουλτούρα, φυσικά τώρα συμβαίνει το ανάποδο, αλλά έτσι ξεκίνησε. Και όπως ξέρεις, όταν κάτι είναι underground είναι για όλους, τους χωράει όλους. Και στην ταινία προσπάθησα να αποτυπώσω αυτή την αλήθεια όσα καλύτερα μπορούσα. Δε γινόταν να παραλείψω να πω αυτή την αλήθεια και αν το έκανα θα ήταν θα να αποσιωπώ την πολύ μεγάλη προσφορά αυτής της κοινότητας.

Β.: Μπορεί η ηλεκτρονική μουσική να είναι πολιτική; Μπορεί να είναι μια μουσική διαμαρτυρίας;

Κ.: Φυσικά και είναι μια μουσική διαμαρτυρίας. Από το ξεκίνημά

της μάλιστα. Δείτε ο Robert Hood (σ.σ. Underground Resistance) το είδε από την αρχή ως ένα μέσο για να μιλήσει για την κοινωνική αδικία και την εκμετάλλευση, ο Jeff Mills και ο «Mad» Mike Banks που εμφανίζονται και στην ταινία επίσης. Να πω εδώ πως η ιστορία των *UR* δεν υπάρχει στην ταινία, αλλά υπάρχουν τα μέλη τους. Οι πρωτεργάτες λοιπόν το έβλεπαν ως κάτι πολιτικό. Ο Santonio Echols και ο Kevin Saunderson συνήθιζαν να κάνουν sample τους λόγους του Martin Luther King. Όλα αυτά δεν έγινα τυχαία. Συνέβησαν επειδή οι άνθρωποι ήταν μπουχτισμένοι με ό,τι γινόταν στις Η.Π.Α. Στις μέρες μας, μετά το θάνατο του George Floyd και το κίνημα Black Lives Matter είδαμε πως ο κόσμος εκφράστηκε μέσα από αυτή τη μουσική. Γενικά σε όλη την *EDM* ακόμη και στη house είχαμε και έχουμε κομμάτια διαμαρτυρίας.

Τέλος, πρόκειται για μια μουσική που βασίζεται στην τεχνολογία, αναφέρεται στο μέλλον και φαντάζεται έναν εντελώς καινούργιο κόσμο. Μπορεί να μην πρόκειται για κάτι ευθέως πολιτικό, αλλά σίγουρα έχει μια σημασία. Πάρε για παράδειγμα το *Alleys of your mind* (σ.σ. Cybotron). Πρόκειται για κομμάτια που σε κάνουν να σκεφτείς λίγο πιο βαθιά, τόσο για τον εαυτό σου όσο και για πράγματα γύρω σου. Κάτι που το μεγαλύτερο μέρος αυτής της βιομηχανίας δεν επιθυμεί να το κάνει.

https://www.youtube.com/watch?v=D9Gj9r2wkls

(Διαδηλωτές του κινήματος *Black Lives Matter* στο Ντιτρόιτ το 2020)

Υποσημειώσεις

[1] «Techno: Οι Πάνθηρες του Ντιτρόιτ» 0151 Τεύχος 7

[2] Brown D. L., (23/7/2017), *«In Detroit, 'the rage of oppression.' For five days in 1967, riots consumed a city».The Washington Post*

Έντσο Τραβέρσο: «Η νέα ιστορία της επανάστασης προσφέρει ελπίδα για το ταραγμένο παρόν μας»

Μετάφραση: Νίκος Κατσιαούνης

Τον Οκτώβριο του 2021 κυκλοφόρησε το καινούργιο βιβλίο του Έντσο Τραβέρσο με τίτλο Revolution: An Intellectual History. Με αφορμή την έκδοση, ο συγγραφέας έδωσε μια ενδιαφέρουσα συνέντευξη στην Κέιτ Μπλάκγουντ που δημοσιεύτηκε στο Cornell Chronice τον Μάρτιο του 2022.

Κέιτ Μπλάκγουντ: Τι σας ενέπνευσε γι' αυτή την έρευνα;

Έντσο Τραβέρσο: Το βιβλίο αυτό επεκτείνει και εμβαθύνει τον ιστορικό προβληματισμό της *Αριστερής μελαγχολίας* – του προηγούμενου βιβλίου μου (2016). Αφού ερεύνησα την ιστορία της σύγχρονης βίας –ολοκληρωτικοί πόλεμοι, φασισμός, ολοκληρωτισμός, γενοκτονίες και πνευματική εξορία– για μερικές δεκαετίες, συνειδητοποίησα ότι πρόκειται για ένα ελλιπές, ακρωτηριασμένο τοπίο, καθώς μια γόνιμη ερμηνευτική του 19ου και του 20ού αιώνα θα έπρεπε να περιλαμβάνει και τους χειραφετητικούς αγώνες και τις επαναστάσεις τους.

Οι επαναστάσεις απέτυχαν σχεδόν παντού, και πολύ συχνά το ναυάγιό τους μετατοπίστηκε στη σκοτεινή πλευρά της ιστορίας: έγιναν μέρος του δεσποτισμού, της τυραννίας και της αυταρχικής εξουσίας. Παρ' όλα αυτά, οι δυνατότητές τους δεν ήταν καθόλου αμελητέες και η κληρονομιά τους παραμένει σημαντική.

Η ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης χαρακτηρίστηκε από

ανελευθερία, δικτατορία και βία, και έχουμε συνηθίσει να ταυτίζουμε ολόκληρη την πορεία της με τον ολοκληρωτισμό και τα γκουλάγκ. Όμως η διαλεκτική της ιστορίας είναι σύνθετη: Η έλευση της δημοκρατίας, η καθολική ψηφοφορία, τα δικαιώματα των γυναικών και η αποαποικιοποίηση, για να αναφέρουμε μόνο μερικά θεμελιώδη χαρακτηριστικά της νεωτερικότητας, είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την ιστορία των επαναστάσεων – από τη γαλλική και την αϊτινή επανάσταση μέχρι τη ρωσική και την κινεζική.

ΚΜ: θα μπορούσατε να δώσετε έναν σύντομο ορισμό της επανάστασης;

ΕΤ: Με νομικούς και πολιτικούς όρους, επανάσταση σημαίνει βίαιη διάρρηξη της καθεστηκυίας τάξης, που μερικές φορές συμπεριλαμβάνει και τη μετατροπή των οικονομικών και κοινωνικών δομών μιας χώρας. Όμως οι επαναστάσεις είναι κοινωνικοί και πολιτικοί σεισμοί που δυναμώνουν από τα κάτω, μεταμορφώνουν τα κυριαρχούμενα και υποτελή στρώματα της κοινωνίας, –αυτά που συνήθως ορίζονται ως «ο λαός»– σε ιστορικά υποκείμενα.

Κατά τη διάρκεια μιας επανάστασης, η ζωή αποκτά μια νέα, απροσδόκητη και εντυπωσιακή ένταση. Ξαφνικά, οι άνθρωποι συνειδητοποιούν τη δύναμή τους και αισθάνονται ικανοί να αλλάξουν τον κόσμο. Πολλοί μάρτυρες απεικόνιζαν τις επαναστάσεις με μια αίσθηση ελαφρότητας, όπως οι χαρακτήρες των πινάκων του Σαγκάλ, οι οποίοι, υπερνικώντας τον νόμο της βαρύτητας, αρέσκονται στο να πετούν πάνω από χωριά και λόφους.

ΚΜ: Το βιβλίο περιγράφει μόνο τις πολιτικές επαναστάσεις ή το πεδίο εφαρμογής είναι ευρύτερο;

ΕΤ: Ο υπότιτλος του βιβλίου μου λέει «μια διανοητική ιστορία». Οι επαναστάσεις είναι κάτι πολύ περισσότερο από πολιτικές αλλαγές – μερικές φορές περιλαμβάνουν ανθρωπολογικές αλλαγές. Μετασχηματίζουν σε βάθος τους τρόπους ζωής και σκέψης, τους τρόπους αντίληψης και αναπαράστασης της κοινωνίας. Ξεπερνούν

κατά πολύ τις πολιτικές αλλαγές από τη στιγμή που επηρεάζουν βαθιά τις κοινωνικές σχέσεις και τον πολιτισμό και διαταράσσουν τις σφαίρες της αισθητικής και της λογοτεχνίας.

Στο βιβλίο μου δίνω προσοχή τόσο στις ιδέες όσο και στις εικόνες, διερευνώντας τις συνδέσεις τους. Έτσι, εξετάζω τις επαναστάσεις σαν «διαλεκτικές εικόνες» που συμπυκνώνουν θεωρίες, ιδεολογίες, ουτοπικά σχέδια και συλλογικά συναισθήματα. Γνωρίζουμε μια πολύ μεγάλη εικονογραφία που ασχολείται με επαναστατικά σύμβολα, όπως σημαίες και οδοφράγματα, αλλά νομίζω ότι δεν πρέπει να παραμελήσουμε τις αλληγορίες. Οι εικόνες των επαναστάσεων ως «ατμομηχανές της ιστορίας» ή η «έφοδος στους ουρανούς», για να δώσουμε δύο παραδείγματα, είναι αλληγορίες και μεταφορές που αποκαλύπτουν μια φιλοσοφία της ιστορίας και μια γενική εικόνα για τα ανθρώπινα όντα.

Οι επαναστάσεις είναι εργοστάσια ουτοπιών. Η Γαλλική Επανάσταση στόχευε στην «αναγέννηση» της ανθρωπότητας και ολόκληρος ο 19ος αιώνας καταλαμβάνεται από ουτοπικά σχέδια οικοδόμησης μιας ιδανικής κοινωνικής τάξης: Αυτό εκτείνεται από τις πιο γενναιόδωρες φαντασιώσεις της απόλυτης ελευθερίας και της τέλειας αρμονίας μεταξύ ανθρώπου και φύσης (Φουριέ) έως τις πιο τρομακτικές απόψεις ενός ορθολογικοποιημένου πειθαρχικού συστήματος (Ετιέν Καμπέ). Η Γαλλική Επανάσταση τροφοδότησε την ιδέα της προόδου καθ’ όλο τον 19ο αιώνα και η Επανάσταση της Αϊτής ανήγγειλε μια νέα εποχή αυτοχειραφέτησης των σκλάβων και των αποικιοκρατούμενων λαών. Με τη Ρωσική Επανάσταση, οι ουτοπίες έγιναν και «αναγκαίες και δυνατές», διαχέοντας την αίσθηση ότι η αλλαγή του κόσμου είχε γίνει το καθήκον της εποχής. Στη Ρωσία, κατά τη δεκαετία του 1920, τα όνειρα για πλήρη ελευθερία, παγκόσμια αδελφοσύνη και ισότητα συγχωνεύτηκαν με τρελές ιδέες για «αθανασία», επικίνδυνα σχέδια για τη δημιουργία του «Νέου Ανθρώπου» και την αναδιαμόρφωση του πλανήτη μέσω της επιστήμης και της τεχνολογίας. Αυτό το παράξενο και συναρπαστικό μπέρδεμα δεν ζητά ούτε να εξιδανικευτεί ούτε να στιγματιστεί – απαιτεί να

κατανοηθεί με κριτικό τρόπο.

ΚΜ: Υπάρχουν μια αλληλουχία αιτιάσεων μεταξύ των επαναστάσεων που παρουσιάζετε και αναλύετε σε αυτό το βιβλίο; Με ποιον τρόπο οι υποκινητές των επαναστάσεων επικαλούνται το παρελθόν;

ΕΤ: Ένας από τους σκοπούς του βιβλίου μου είναι να δείξω ότι οι επαναστάσεις δεν μπορούν να εξηγηθούν μέσω κάποιας ντετερμινιστικής αιτιότητας. Φυσικά, όπως όλα τα ιστορικά γεγονότα, έχουν πολλές προϋποθέσεις, μια πολλαπλότητα «αιτιών» που γίνονται σαφείς όταν η επαναστατική διαδικασία εξαντληθεί και ολοκληρωθεί. Αυτό είναι το καθήκον των ιστορικών, αλλά θα πρέπει να γνωρίζουν ότι η ανίχνευση των αιτιών συνεπάγεται το να φωτίσουν ένα πολύπλοκο και ποικιλόμορφο τοπίο κι όχι να το ερμηνεύσουν. Οι επαναστάσεις υπερβαίνουν τις προϋποθέσεις τους και επινοούν το μέλλον – είναι απρόβλεπτες, συνήθως απροσδόκητες, και δεν γνωρίζουν εκ των προτέρων την έκβασή τους. Η ιδέα ότι η δυναμική και η κατάληξή τους θα αντικατοπτριζόταν στα «αίτιά» τους είναι μια αφελής και απλοϊκή ιστορική τελεολογία.

ΚΜ: Ποια ελπίδα μπορεί να προσφέρει το βιβλίο σε αυτό που ο εκδότης περιγράφει ως «το ταραγμένο παρόν μας»;

ΕΤ: Το αντικείμενό μου είναι η διανοητική ιστορία και το βιβλίο μου δεν υποκρίνεται ότι παρέχει συνταγές για το μέλλον. Δεν είναι αυτό το καθήκον μου. Ως πολίτης και αφοσιωμένος ιστορικός, ωστόσο, δεν μπορώ να αδιαφορήσω για το «ταραγμένο παρόν μας» και το βιβλίο μου –αυτό ισχύει για όλα τα ιστορικά βιβλία– συμμετέχει στην προσπάθεια να κατανοήσουμε όχι μόνο το παρελθόν αλλά και τον κόσμο στον οποίο ζούμε.

Θα ήθελα να επαναφέρω την επανάσταση ως βασική κατηγορία της ιστορικής ερμηνείας, η οποία συνεπάγεται μια ορισμένη προσέγγιση του παρόντος. Η επανάσταση δεν ανήκει αποκλειστικά στο παρελθόν – ο 21ος αιώνας έχει ήδη βιώσει επαναστάσεις, ιδίως στις αραβικές χώρες, και κινήματα που απαιτούν παγκόσμιες αλλαγές εμφανίζονται σχεδόν σε όλες τις ηπείρους.

Οι επαναστάσεις απέτυχαν ή ηττήθηκαν, και οι ιστορικοί πρέπει να διερευνήσουν τους λόγους των τραγικών καταλήξεών τους, αλλά οι ιστορικοί πρέπει επίσης να διερευνήσουν τις δυνατότητές τους, τα σταυροδρόμια τους, τις δραματικές διαμάχες τους και τα διλήμματα που δίχασαν τους φορείς τους. Οι επαναστάσεις διατρέχουν τις κρυφές πλευρές της συλλογικής μνήμης, πίσω από τη πρόσοψη των κυρίαρχων αναπαραστάσεων: δεν θα έπρεπε οι μελετητές να διερευνήσουν το ιστορικό ασυνείδητο της εποχής τους;

Όχι μόνο για το ψωμί (ή τη ΔΕΗ)

του Βασίλη Γεωργάκη

Στις 12 Ιανουαρίου του 1918 εκατοντάδες γυναίκες από τις εργατογειτονιές της Βαρκελώνης εισέβαλαν στα πολυτελή καμπαρέ και ξενοδοχεία της Avinguda del Parallel. Ακολούθησαν άγριες συγκρούσεις και καταστροφές με τους ιδιοκτήτες· χορεύτριες και σερβιτόρες ανταποκρίθηκαν στις εκκλήσεις των διαδηλωτριών και τάχθηκαν στο πλευρό τους. Τα αιτήματα των εργατριών, άλλωστε, δεν είχαν κάποιο ηθικό πρόσημο και τίποτα δεν είχαν χωρίσουν με τις εκεί εργαζόμενες. Το μόνο που ζητούσαν από τους μαγαζάτορες ήταν να σβήσουν τα φώτα. Με τις τιμές των καυσίμων να έχουν εκτοξευτεί, εξαιτίας του Α’ Παγκοσμίου Πολέμου, οι γυναίκες της Βαρκελώνης αμφισβήτησαν ευθέως βασικές παραδοχές της οικονομίας της αγοράς. Δεν τους ενδιέφερε αν οι μαγαζάτορες είχαν να πληρώσουν για να καταναλώσουν. Απλούστατα, θεωρούσαν πως δεν υπήρχε λόγος να σπαταλιέται ενέργεια σε καμπαρέ όταν οι εργατικές οικογένειες αδυνατούσαν να ανταποκριθούν στις τιμές του άνθρακα και της ηλεκτρικής ενέργειας. Σε μια περίοδο έντασης της ταξικής πάλης

πανευρωπαϊκά, οι γυναίκες της Βαρκελώνης κατακτούσαν την ορατότητα στον δημόσιο χώρο επί ενός πολύ συγκεκριμένου ζητήματος. Πίσω από αυτό το φαινομενικά ανοργάνωτο ξέσπασμα, όμως, βρισκόντουσαν σημαντικές κοινωνικές ζυμώσεις και κινήσεις. Βρισκόμαστε άλλωστε στην Ισπανία, παραμονές του θεριέματος του αναρχοσυνδικαλιστικού κινήματος.[1]

Οι κινητοποιήσεις για τις τιμές των τροφίμων, των καυσίμων και γενικότερα για το κόστος ζωής και την ακρίβεια αποτελούν ίσως την παλαιότερη μορφή συλλογικής δράσης στον ευρωπαϊκό χώρο. Αν και το πέρασμα στη νεωτερικότητα και η ανάπτυξη πολιτικών κομμάτων που κόμιζαν ένα συνολικό πολιτικό πρόταγμα τις έθεσαν στο περιθώριο, αυτές όμως επιμένουν να επανεμφανίζονται και –όχι σπάνια– να απελευθερώνουν κοινωνικές δυνάμεις που ξεπερνούν κατά πολύ τον στενό συνήθως ορίζοντα τέτοιων κινημάτων. Χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα η Ρωσία, όταν οι *soldatki*, οι γυναίκες των επιστρατευμένων Ρώσων, ποδοπατούσαν εικόνες του τσάρου, πολύ πριν τον Φεβρουάριο του 1917.[2] Τούτο δεν άλλαξε στον 21ο αιώνα. Προτού καν κατορθώσουμε να απαντήσουμε στο ερώτημα που έθεσαν τα Κίτρινα Γιλέκα, δηλαδή ως προς το εάν «η μεσαία τάξη είναι επαναστατική»,[3] είδαμε σαράντα χρόνια νεοφιλελευθερισμού να γκρεμίζονται στη Χιλή, με τη θρυαλλίδα να μην είναι παρά οι τιμές των εισιτηρίων στα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς. Παρ’ όλ’ αυτά, η συζήτηση στους κόλπους των κοινωνικών κινημάτων συνεχίζεται αέναη. Είναι μικροαστικές οι διεκδικήσεις που αφορούν την ακρίβεια; Επιζητώντας την κρατική (συνήθως) παρέμβαση, δεν αναγνωρίζουμε την αυθεντία του κράτους να ορίζει τις ζωές μας; Δεν συγκατανεύουμε στον καπιταλισμό, ζητώντας απλά έναν κάποιον εξανθρωπισμό του;

ΝΕΑ
ΗΜΕΡΑ
ΤΕΡΓΕΣΤΗΣ
Η ΑΙΣΧΡΟΚΕΡΔΕΙΑ ΟΡΓΙΑΖΕΙ
ΤΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΑΠΟΚΡΥΠΤΟΝΤΑΙ, Ο ΛΑΟΣ ΠΕΙΝΑ, Η ΑΓΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΚΟΡΥΦΟΥΤΑΙ
ΚΡΟΥΟΜΕΝ ΤΟΝ ΚΩΔΩΝΑ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

Μάιος 1917. Ο Συμμαχικός Αποκλεισμός, στην κορύφωση του Διχασμού, προκαλεί πείνα στη “βασιλική” νότια Ελλάδα.

Τα ερωτήματα αυτά δεν είναι ιδιαίτερα πρωτότυπα, ακόμη και στο ελληνικό συγκείμενο. Η θυελλώδης δεκαετία του ’40 έχει συσκοτίσει τις απαρχές του εργατικού κινήματος, τουλάχιστον στους σημερινούς κινηματικούς κόλπους. Η ένταση όμως της κοινωνικής και ταξικής πάλης στην Ελλάδα εκφράστηκε μέσα από τις ταραχές και τις διαδηλώσεις για το ζήτημα των τροφίμων κατά τη διάρκεια του πολέμου, τις κινητοποιήσεις για το ενοικιοστάσιο και ενάντια στην αισχροκέρδεια, και από οργανώσεις όπως η Αυτοβοήθεια των Καταναλωτών. Ήταν τέτοιο το ειδικό βάρος αυτού του τύπου των κινητοποιήσεων κατά τη δεκαετία του ’20, που αργότερα θεωρητικοί θα μεμψιμοιρούσαν για την αποτυχία του ελληνικού εργατικού κινήματος να συγκροτηθεί γύρω από την έννοια της τάξης. Στον αντίποδα, όμως, έχει υποστηριχθεί, και μάλιστα με πειστικό τρόπο, πως οι κινητοποιήσεις για την ακρίβεια έπαιξαν έναν κρίσιμο ρόλο στη μετάβαση από τον *λαό* στην *τάξη*.[4] Η πολεμική δεκαετία 1912-1922 και η αυτοκτονία της Μεγάλης Ιδέας στα υψίπεδα της Ανατολίας διέρρηξαν τους δεσμούς των ελληνικών μικροαστικών και εργατικών στρωμάτων με τις πολιτικές ελίτ. Επί δεκαετίες πολιτικοί χώροι και φιγούρες διεκδικούσαν και κέρδιζαν τη λαϊκή υποστήριξη, επισείοντας τους κινδύνους της εδραίωσης των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής, χωρίς όμως να διατυπώνουν παρά μία θολή, πατερναλιστική πολιτική πρόταση. Από τον

Δηλιγιάννη μέχρι τον πρώιμο βενιζελισμό, η αντιπρόταση στον καπιταλισμό του laissez-faire κινούνταν ανάμεσα σε μια νοσταλγία για τη νυσταλέα αγροτική Ελλάδα στη χειρότερη και τον κρατικό παρεμβατισμό στην καλύτερη. Αντίθετα, οι κινητοποιήσεις της δεκαετίας του ’20 έστρεψαν τα πυρά τους προς θεμελιώδεις παραδοχές της καπιταλιστικής οικονομίας. Πολύ πριν το ΚΚΕ αποκτήσει σοβαρή βάση ή ακουστούν οι πρώτες τουφεκιές των ανταρτών στα βουνά της Πίνδου, η ελληνική κοινωνία αμφισβητούσε ευθέως τον καπιταλισμό.

Τι σημαίνουν τα παραπάνω για τη συγκυρία που βιώνουμε σήμερα; Ίσως όχι και πολλά. Η καταθλιπτική σημερινή κατάσταση έρχεται να προστεθεί σε μία δεκαετία συνεχούς κοινωνικής αποσύνθεσης. Στην οικονομική κατάρρευση της λιτότητας προστέθηκε η συντριβή της αριστερής προοπτικής το 2015. Σαν αποτέλεσμα, η νεοφιλελεύθερη ρεβάνς της Νέας Δημοκρατίας δεν συναντά παρά σποραδική αντίσταση. Παράλληλα, οι αλλοτριωτικές τάσεις του νεοφιλελευθερισμού (εξευγενισμός και ζωνοποίηση των αστικών κέντρων, παραγκωνισμός του χώρου εργασίας μέσω της τηλεργασίας) επιταχύνθηκαν και εντάθηκαν κατά την πανδημία. Η ελληνική κοινωνία μοιάζει πια με τον βάτραχο στην κατσαρόλα που βράζει. Τίποτα δεν δείχνει ικανό να μας ωθήσει στο σωτήριο άλμα. Ίσως όμως τα πράγματα να μην και τόσο άραχλα, αν και οι διαφορές με άλλες εποχές είναι τεράστιες.

Οι σύγχρονες δυτικές αστικές δημοκρατίες, της Ελλάδας συμπεριλαμβανόμενης, βρίσκονται σε βαθύτατη κρίση, με τα πολιτικά κόμματα να αδυνατούν να ενσωματώσουν τεράστια τμήματα των κοινωνιών. Υπό αυτή την έννοια, το ζητούμενο δεν είναι διαλυθούν οι δεσμοί των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων με τους πολιτικούς τους εκπροσώπους, διότι σε μεγάλο βαθμό αυτοί οι δεσμοί πλέον δεν υφίστανται. Η συντριπτική αποτυχία του ΣΥΡΙΖΑ να αποκτήσει κοινωνικά ερείσματα είναι ενδεικτική· η εποχή των συνελεύσεων γειτονιάς –προσκείμενων στο ΠΑΣΟΚ– που ξεφύτρωναν σε όλα τα αστικά κέντρα έχει παρέλθει ανεπιστρεπτί. Το δύσκολο πλέον είναι να πειστεί η κοινωνία να προτάξει πολιτικές λύσεις στα βασικά πολιτικά προβλήματα της

καθημερινότητάς της. Κι εδώ αντιμετωπίζουμε μία ακόμα πρόκληση. Η απόδραση της οικονομίας από τα υπόλοιπα κοινωνικά πεδία έχει γίνει όχι απλώς κοινά αποδεκτή, αλλά δεν θεωρείται πρόβλημα καθαυτή. Η ελληνική κοινωνία μπορεί να αξιολογεί θετικά τόσο τον κρατικό παρεμβατισμό (στη βάση ενός φαντασιακού νεοκεϋνσιανισμού που έχει εκλαϊκευτεί από πολιτικούς σαν τον Γ. Βαρουφάκη) όσο και έννοιες όπως η ανταγωνιστικότητα ή η καινοτομία, χωρίς να διαβλέπει καμία αντίφαση.[5] Η επέλαση του νεοφιλελευθερισμού δεν έχει απλώς ανατρέψει την *χρυσή εποχή* του μεταπολεμικού κεϋνσιανισμού, αλλά έχει διαμορφώσει έναν ανθρωπότυπο που έχει εγκολπωθεί τα κυριότερα διδάγματα μιας κοινωνίας της αγοράς. Αντίπαλον δέος άλλωστε δεν υφίσταται. Καινοτομία, κινητικότητα και επενδύσεις μαζί με μια δόση κοινωνικού κράτους και μερική χαλιναγώγηση του χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού: Αυτό είναι πλέον το κοκτέηλ της σοσιαλδημοκρατίας, που ενσάρκωσε στο ελληνικό συγκείμενο το εκσυγχρονιστικό ΠΑΣΟΚ και ο ΣΥΡΙΖΑ, με τις απαραίτητες δόσεις πολιτικής ταυτοτήτων ο δεύτερος.[6]

Μπορεί όμως η σημερινή κρίση να βοηθήσει στη μεταστροφή της κοινωνίας; Κατά την ταπεινή άποψη του γράφοντος, ναι. Σε αντίθεση με την πετρελαϊκή κρίση του 1973 ή ακόμη και τη συγκαιρινή κρίση της εφοδιαστικής αλυσίδας, η νέα κρίση που πυροδότησε η πανδημία και ενέτεινε η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία δεν εξηγείται με τρόπους που θα αφήσουν τον καπιταλισμό στο απυρόβλητο. Διότι απλούστατα η ζήτηση δεν ξεπερνά την προσφορά, με εξαίρεση κάποια πολύ συγκεκριμένα προϊόντα. Καμία ροή φυσικού αερίου δεν σταμάτησε, καμία αντλία δεν καίγεται σε κάποιο εξωτικό τοπίο της Μέσης Ανατολής. Η κρίση είναι αποτέλεσμα της ολότελης παράδοσης της κοινωνίας στης δυνάμεις της αγοράς, και όχι από κάποιο αόρατο χέρι, αλλά από τα ίδια τα κράτη, με πιο πρόσφατο το ελληνικό και την εντόπια εκδοχή του «χρηματιστηρίου της ενέργειας».[7] Δεν υπάρχει καμία εξωγενής δύναμη που να εμποδίζει την ομαλή αναπαραγωγή του κεφαλαίου, παρά ο ίδιος ο καπιταλισμός και οι περίφημες «αγορές». Κανένας δικτάτορας, κανένας απρόοπτος πόλεμος βάρβαρων πολέμαρχων ή κάποια αφελής λαϊκή επανάσταση –

θεός φυλάξει. Οι κερδοσκόποι που σορτάρουν τις τιμές της ενέργειας στα χρηματιστήρια δεν αποτελούν μαύρο πρόβατο, όπως προσπάθησαν να μας πείσουν το μακρινό 2008, αλλά την κινητήρια δύναμη του χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού. Θίγοντας αυτά τα ζητήματα, δεν μπορούμε παρά να θίξουμε τις ίδιες τις λειτουργίες της ελεύθερης αγοράς και του καπιταλισμού, ο οποίος ολομόναχος μπαίνει σε μια κρίση αναπαραγωγής, με τα κράτη να απεκδύονται ακόμη και τον ρυθμιστικό ρόλο που διεκδικούσαν κάποτε για τον εαυτό τους, περιοριζόμενα στην ενίσχυση της καταστολής, εγκαταλείποντας κάθε προσπάθεια ενσωμάτωσης των θιγόμενων στρωμάτων. Η ανάλυση της παρούσας συγκυρίας αναγκαστικά θα θέτει θεμελιώδη ζητήματα και θα αμφισβητεί θέσφατα της Πολιτικής Οικονομίας: θέλουμε εμπορευματοποίηση των πάντων; Και ακόμα παραπέρα: θέλουμε αξίες χρήσης ή αξίες ανταλλαγής;

Εντέλει, η απάντηση στη σημερινή συγκυρία μπορεί κάλλιστα να αποφύγει τη φενάκη των εκκλήσεων για κρατική παρέμβαση, στοχεύοντας απευθείας στην καρδιά του καπιταλιστικού κτήνους και του νεοφιλελεύθερου οικοδομήματος. Απονομιμοποιώντας την κοινωνία της αγοράς και προτάσσοντας μια διαφορετική αντίληψη για τον ρόλο της οικονομίας στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Μια αντίληψη μακριά από τον οικονομισμό, ο οποίος διακατέχει ακόμη μεγάλα τμήματα της Αριστεράς, που θα αντλεί από επεξεργασίες οι οποίες λαμβάνουν σοβαρά υπόψη το περιβαλλοντικό και κοινωνικό αδιέξοδο στο οποίο οδηγούμαστε. Ένα ενδεχόμενο κίνημα για την υπεράσπιση της κοινωνίας μπορεί να μετατραπεί σε κίνημα διεκδίκησης, εφόσον υπάρχει η σχετική βούληση. Το εάν αυτό το κίνημα θα υπάρξει ή όχι, υπερβαίνει προς το παρόν τις δυνατότητες όλων των μεμονωμένων πολιτικών χώρων. Ωστόσο, όταν ολόκληρα κοινωνικά στρώματα βρίσκονται αντιμέτωπα με τον κίνδυνο της οικονομικής εξόντωσης, όταν το απλούστατο δικαίωμα στην επιβίωση τίθεται υπό αμφισβήτηση, κάθε πολιτική κίνηση δεν μπορεί παρά να στοχεύει προς αυτή την κατεύθυνση.

[1] Temma Kaplan, «Female Consciousness and Collective Action: The Case of Barcelona, 1910-1918», στο *Journal of Women in*

Culture and Society, τχ. 7/3, 1982, σ. 545-566.

[2] Barbara Alpern Engel, «Not by Bread Alone: Subsistence Riots in Russia during World War I», στο *The Journal of Modern History*, τχ. 69, 1997, σ. 696-721.

[3] Lundimatin, «Μπορεί η Μεσαία Τάξη να είναι Επαναστατική; Προς μία ψύχραιμη υπεράσπιση των Κίτρινων Γιλέκων», στο *Κίτρινα Γιλέκα. Συλλογή Κειμένων*, Βαβυλωνία, Αθήνα 2019, σ. 25-34.

[4] Nikos Potamianos, «The Discourse Against "Shameful Profiteering" in Greece 1914-1925: Notions of Exploitation, Anticapitalist Morality and the Concept of Moral Economy», στο Stefan Berger and Alexandra Przyrembel (επιμ.), *Moralizing Capitalism: Agents, Discourses and Practices of Capitalism and Anti-Capitalism in the Modern Age*, Palgrave MacMillan, Λονδίνο 2019, σ. 261.

[5] Τουλάχιστον αυτά τα πορίσματα κομίζει έρευνα του Ινστιτούτου Eteron, που δημοσιεύτηκε στην *Εφημερίδα των Συντακτών*. Σύνδεσμος ηλεκτρονικής πρόσβασης: https://www.efsyn.gr/politiki/332798_i-ellada-skotonei-ta-paidia-tis. Τελευταία ανάκτηση: 20.3.2022

[6] Η πολιτική πρόταση της σύγχρονης σοσιαλδημοκρατίας συμπυκνώνεται στο έργο του Ματιέ Πιγκάς, μεγαλοεπενδυτή και διευθυντικού στελέχους, γνωστού στη Γαλλία ως «κόκκινου [sic] τραπεζίτη»: Ματιέ Πιγκάς, *Επαναστάσεις*, Φερενίκη, Αθήνα 2012.

[7] Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα για το ζήτημα, η συνέντευξη του συνδικαλιστή της ΔΕΗ και μέλους του ΑΝΤΑΡΣΥΑ Αντώνη Δραγανίνου στο *Documento*. Σύνδεσμος ηλεκτρονικής πρόσβασης: https://www.documentonews.gr/article/o-logariasmos-stoys-polloys-ta-yperkerdi-gia-toys-ligoys/. Τελευταία ανάκτηση: 20.3.2020.

Κρατική καταστολή και βία: Η περίπτωση της Κύπρου

των Γιώργου Κατάλιακου και Γιώργου Αναστασίου

Ένας χρόνος -και λίγο- από τις τεράστιες κινητοποιήσεις στην Κύπρο του κινήματος "Ως Δαμέ" ενάντια στην καταστολή. Η Βαβυλωνία δημοσιεύει σήμερα ένα άρθρο – αναδρομή σε τρία μεγάλα κινήματα της κυπριακής κοινωνίας τα τελευταία δέκα χρόνια, που προέκυψαν έπειτα από κρεσέντο αστυνομικής αυθαιρεσίας στο νησί.

Εισαγωγή:

Η διαχείριση της σημερινής υγειονομικής κρίσης από το κράτος, μέσα από την εφαρμογή έκτακτων αυταρχικών διαταγμάτων, αποτελεί το επιστέγασμα της άσκησης κρατικής βίας κατά της κοινωνίας. Ζούμε στιγμές που το κράτος αποκαλύπτει αυτό που πραγματικά είναι, δηλαδή το όργανο επιβολής της τάξης και της ταξικής κυριαρχίας: ο έλεγχος της ανθρώπινης κινητικότητας ρυθμίζεται μέσω της αποστολής sms στο κράτος, οι κοινωνικές συναθροίσεις επιτρέπονται μόνο όταν πρόκειται για εκκλησιασμούς και παρελάσεις (είτε με υπουργική εντολή είτε χωρίς), ενώ τα εργασιακά κεκτημένα κατακεραυνώνονται στην σκιά ενός ακόμη μετασχηματισμού της αγοράς εργασίας. Χιλιάδες εργαζόμενοι οδηγούνται στην ανεργία, ενώ το ιατρικό-νοσηλευτικό προσωπικό καλείται να σηκώσει στις πλάτες του τις ανεπάρκειες ενός παραπληγικού συστήματος δημόσιας υγείας. Και όλα αυτά με φόντο το άλυτο κυπριακό πρόβλημα που βολεύει και συμφέρει τις ντόπιες προνομιούχες ελίτ, οι οποίες συντηρούν τον εθνικισμό, αναπαράγοντας απορριπτισμό και διχοτομικές πολιτικές.

Εν εποχή πανδημίας, λοιπόν, το κράτος θωρακίζεται με περισσότερη αστυνόμευση και ελέγχους, χρησιμοποιώντας όλα τα

δυνατά μέσα που δύνανται να του εξασφαλίζουν τον απόλυτο έλεγχο επί της κοινωνίας. Πιό πρόσφατη εξέλιξη η επιστράτευση 260 ανέργων από το Κυπριακό υπουργείο ενέργειας με σκοπό την επόπτευση της τήρησης των μέτρων στους χώρους εργασίας. Η ατμόσφαιρα μυρίζει χημικά, ενώ τα κράτη ανά το παγκόσμιο, ανάγουν την άσκηση βίας σε πολιτική πειθάρχησης των σωμάτων και των μυαλών των πολιτών τους.

Το κράτος επιβάλλει συνεχώς νέα καθεστώτα έκτακτης ανάγκης και εξαίρεσης που αιτιολογούν την καταστολή. Κάθε νέα κρίση αυξάνει την ένταση του κατεπείγοντος και την ανάγκη διαχείρισης, προχωρώντας σε αυταρχικότερες δράσεις, οι οποίες παγιώνουν την καταστολή σε όλες τις έκφανσεις της κοινωνικής ζωής. Για να επιτευχθεί αυτό, είναι αναγκαία συνθήκη η εξασφάλιση της συναίνεσης από ευρύτερα στρώματα της κοινωνίας. Για να δομηθεί αυτή η συναίνεση ενεργοποιούνται μηχανισμοί όπως τα ΜΜΕ, τα οποία αναλαμβάνουν την προώθηση της ιδεολογικής ηγεμονίας των αντιλήψεων των κυρίαρχων ελίτ. Οι νέες εξελίξεις στις κοινωνίες μας καταδεικνύουν ότι η καταστολή εντείνεται, παγιώνεται και εμβαθύνεται με σκοπό την παραγωγή της νέας κανονικότητας, ασφαλέστερης και πιο προσοδοφόρας για την κυρίαρχη τάξη.

Πώς, λοιπόν, νοείται η κρατική βία στο φως της σημερινής συγκυρίας και πώς το «ιδιαίτερο συμφέρον» της κυριαρχούσας τάξης παρουσιάζεται ως το «γενικό συμφέρον» ολόκληρης της κοινωνίας;

Σε αυτό το κείμενο περιοριζόμαστε στην ανάλυση τριών συμβάντων, τα οποία κατ’ εμάς καταδεικνύουν την έκταση, την εξέλιξη και την ένταση της κρατικής καταστολής και της αστυνομικής βίας στην Κύπρο: (1) Κίνηση πολιτών ALERT (2009), (2) Occupy the buffer zone- Κατάληψη ζώνης κατάπαυσης του πυρός (2011), (3) Ως δαμέ- Ως εδώ (2021). Αυτές οι καταγραφές, θεωρούμε ότι συμβάλλουν στην διαμόρφωση μιας λεπτομερούς εικόνας για το τι εστί κρατική βία στην Κύπρο, εμπλουτίζουν την κινηματική εμπειρία και θέτουν επί τάπητος την ανάγκη να δούμε κριτικά το ζήτημα της κρατικής βίας και καταστολής.

Αναδεικνύουν, επίσης, την διαδικασία εξέλιξης της καταστολής σε ένα νεοφιλελεύθερο πλαίσιο: Το κράτος αποδομεί τους τομείς υγείας και κοινωνικών παροχών, ανοίγοντας δρόμους στο Κεφάλαιο και στις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Την ίδια στιγμή, η αστυνομία ενισχύεται σε δυναμικό, εξοπλίζεται τόσο υλικοτεχνικά όσο και τεχνολογικά, επεκτείνοντας υπό τις σημερινές εξελίξεις το δόγμα «έλεγχος και ασφάλεια».

Ξυλοδαρμός φοιτητών-Κίνηση ALERT:

Τα ξημερώματα της 20ης Δεκεμβρίου 2005 δύο φοιτητές βασανίζονται άγρια από αστυνομικούς στα πλαίσια της επιχείρησης για εντοπισμό του λεγόμενου «δράκου», ο οποίος επιτίθεται σε γυναίκες, αποπειράται να κλέψει και να βιάσει. Οι αστυνομικοί, στην δίκη που ακολουθεί, υποστηρίζουν ότι έπεσαν θύματα επίθεσης από τους φοιτητές, μερικοί από αυτούς μάλιστα έχουν το θράσος να ζητούν αποζημιώσεις, υποστηρίζοντας ότι κτυπήθηκαν εν ώρα καθήκοντος. Όλα αυτά μέχρι την εμφάνιση ενός video που αποκαλύπτει τα αίσχη των αστυνομικών, οι οποίοι επί μια και πλέον ώρα βιαιοπραγούσαν κατά των δεμένων με χειροπέδες φοιτητών, δέρνοντας και σέρνοντάς τους στην μέση του δρόμου. Το επεισόδιο βιντεοσκοπείται από ανώνυμο γείτονα, παραδίδεται στην εισαγγελία, η οποία επιμελώς το αποκρύπτει, για να αποκαλυφθεί μήνες αργότερα από την εφημερίδα «Πολίτης».

Στην δίκη που λαμβάνει χώρα το 2009, τέσσερα χρόνια μετά το περιστατικό, το δικαστήριο αθωώνει τους εμπλεκόμενους αστυνομικούς, αρνούμενο να αναγνωρίσει το video ως επαρκές τεκμήριο. Αμέσως μετά την δημοσιοποίηση της απόφασης του δικαστηρίου και μέσω της αποστολής sms, αριθμός κόσμου μαζεύεται αυθόρμητα στο προαύλιο του δικαστηρίου, αποδοκιμάζει την απόφαση και ζητά την τιμωρία των αστυνομικών. Με σκοπό τον καλύτερο συντονισμό για μια ουσιαστική παρέμβαση απέναντι στην αστυνομική και δικαστική αυθαιρεσία, συγκροτείται η κίνηση πολιτών ALERT, “*μια κίνηση που έχει σκοπό την δραστηριοποίηση των πολιτών σε εγρήγορση απέναντι στην αυθαίρετη αστυνομική βία που ενδυναμώνεται συνεχώς από το δικαστικό της*

ξέπλυμα.”[1]

Η ALERT, μέσα από αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες, ορίζει συντονιστικό σώμα και απευθύνει ανοικτό κάλεσμα σε όλους όσοι αντιδρούν κατά της κρατικής βίας και αυθαιρεσίας. Αμέσως το επόμενο διάστημα, οργανώνονται πορείες διαμαρτυρίας, εκδηλώσεις και συζητήσεις με κεντρικό θέμα την κρατική καταστολή και την αυθαιρεσία της εξουσίας υπό την σκιά των τρεχόντων κοινωνικό-πολιτικών παραγόντων που διαμορφώνουν την οικονομική κρίση. Εκατοντάδες κόσμου ευαισθητοποιείται, ενημερώνεται για την έκβαση της υπόθεσης των δύο φοιτητών και συμμετέχει ενεργά στις εκδηλώσεις που λαμβάνουν πλέον χώρα σε Παγκύπρια κλίμακα. Συζητείται, παράλληλα ,το ζήτημα της κρατικής βίας υπό το πρίσμα της κρίσης και των κοινωνικών αντιστάσεων που όλο και εντείνονται σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο.

Πάμε τώρα στις ετυμηγορίες του δικαστηρίου για την υπόθεση των φοιτητών. Στις 29/03/2010, το Ανώτατο Δικαστήριο εξετάζει την έφεση κατά της πρωτόδικης απόφασης, αυτήν την φορά με άλλη σύνθεση του κακουργιοδικείου, το οποίο κρίνει ένοχους τους αστυνομικούς για το αδίκημα της πρόκλησης επίθεσης και πραγματικής σωματικής βλάβης. Οι αστυνομικοί καταδικάζονται σε 12 μήνες φυλάκιση με αναστολή. Το πειθαρχικό συμβούλιο της αστυνομίας με την σειρά του επιβάλλει ποινές «χάδι» στους 3 αστυνομικούς που πρωτοστάτησαν στον ξυλοδαρμό ίση με 8 ημερομίσθια, ποινές τις οποίες το ίδιο το συμβούλιο κρίνει ανεπαρκείς, εξαναγκάζοντας τους 3, εν συνεχεία, σε παραίτηση. Η υπόθεση δεν τελειώνει εδώ, αφού οι 3 αστυνομικοί προσφεύγουν και πάλι στο Ανώτατο δικαστήριο κατά της απόφασης που τους υποχρεώνει σε παραίτηση. Και φτάνουμε πλέον στο σήμερα, 16 χρόνια μετά, με το δικαστήριο να εγκρίνει την επιστροφή των αστυνομικών στην υπηρεσία, επικαλούμενο την παρέλευση αρκετού χρόνου από την τέλεση των αδικημάτων, ισχυριζόμενο τον σωφρονισμό των κατηγορούμενων λόγω των υποτυπωδών ποινών εναντίον τους και των μεγάλων διαστάσεων που έλαβε η υπόθεση από τα μέσα μαζικής εξημέρωσης.[2]

Η κατάληξη αυτής της υπόθεσης επιβεβαιώνει περίτρανα, μια ακόμη φορά, το δικαστικό ξέπλυμα της αστυνομικής βίας. Η ανάδειξη αυτού του συμβάντος μπορεί να εξηγηθεί στην προκείμενη περίπτωση ως εξής:

- Η αστυνομική βία συγκαλύπτεται από την αστική νομιμότητα μέσα από μακρόσυρτες, πολύπλοκες διαδικασίες, κατανοητές ή ακατανόητες στους μη κατέχοντες την νομική σπουδή και σίγουρα επώδυνες για όλους όσοι την βίωσαν και την βιώνουν. Μπορεί αυτό να ακούγεται αυταπόδεικτο, αναγορεύεται ωστόσο η χρονοτριβή και η πολυπλοκότητα σε τέχνη του κυβερνάν, ιδιαίτερα όταν μιλάμε για πασιφανή κατάχρηση εξουσίας από πλευράς των οργάνων του κράτους.
- Η αστική εξουσία ξέρει καλά το πότε και το πώς να κατασκευάζει «δημοσίους κινδύνους», πόσω μάλλον, δε, να εντατικοποιεί την άσκηση βίας απέναντι σε οποιανδήποτε και οποιονδήποτε δεν συμπλέει με τα κυρίαρχα στερεότυπα, είτε αρνείται τις υποδείξεις της. Στην προκείμενη περίπτωση, η αναζήτηση του βιαστή «δράκου» από την κυπριακή αστυνομία, που παρεμπιπτόντως δεν βρέθηκε ούτε συνελήφθη ποτέ, σήμανε τον άνευ όρων έλεγχο, άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας εις βάρος των φοιτητών. Οι φοιτητές στην προκείμενη περίπτωση, ταυτοποιούνται ως επικίνδυνοι πολίτες, ως ομάδα υψηλού κινδύνου.
- Η καταγραφή του ξυλοδαρμού σε βίντεο προκάλεσε και προκαλεί δημόσια κατακραυγή. Η αστυνομία καταδικάστηκε στα μάτια του λαού, η υπόθεση παρόλα αυτά έκλεισε αισίως για τους συγκεκριμένους αστυνομικούς που σήμερα περιπολούν στους δρόμους ανενόχλητοι με την βούλα του δικαστηρίου. Η οπτικοποίηση της αστυνομικής βίας τότε, όπως και τώρα, προκαλεί τον λαό. Τότε, όπως και τώρα, βλέπουμε σε ζωντανή μετάδοση ανθρώπους να πονάνε, να μην αναπνέουν και να πεθαίνουν στα χέρια των βασανιστών τους. Τότε, όπως και τώρα, βλέπουμε την κρατική πολιτική να δικαιολογεί και να ευνοεί την αστυνομική βία και καταστολή.

Occupy the Buffer Zone (Κίνημα κατάληψης της νεκρής ζώνης):

Στις 15/10/2011 ομάδα Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων ακτιβιστών, ανταποκρινόμενοι στο κάλεσμα του παγκόσμιου αντικαπιταλιστικού κινήματος Occupy Movement, πραγματοποιούν δικοινοτική συνάντηση, θέλοντας να εκφράσουν και να μοιραστούν τις ανησυχίες τους γύρω από την τρέχουσα επικαιρότητα. Σε αυτό το πλαίσιο, το κυπριακό πρόβλημα γίνεται αντιληπτό ως ένα από τα πολλά συμπτώματα ενός άρρωστου παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος, «*δωσίλογου για την περιχάραξη πολιτικών, κοινωνικών και ταξικών 'συνόρων' στην παγκόσμια κλίμακα*.»[3]

Η Λευκωσία, όντας μια πόλη με εμφανείς ιδιαιτερότητες, διαιρεμένη μεταξύ δύο κρατικών οντοτήτων και του έντονου εθνικού ανταγωνισμού που αυτό συνεπάγεται, αποτελεί γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη εναλλακτικών-ριζοσπαστικών δράσεων. Το κέντρο της παλιάς πόλης διέρχεται μια διαδικασία μετάβασης από την ανυποληψία και την απαξίωση, όπου βρέθηκε μετά τον πόλεμο του 1974, στον εξωραϊσμό και την υπερτίμηση, αφού πολλά κτίρια και γειτονιές ανακαινίζονται και οι αξίες των ακινήτων αυξάνονται κατακόρυφα.

Σε άμεση ανταπόκριση με το διεθνές κίνημα Occupy, η πρωτοβουλία διοργανώνει συναντήσεις και εκδηλώσεις στην νεκρή ζώνη, συγκεκριμένα στο οδόφραγμα της Λήδρας/ Lokmaci. Η πρωτοβουλία σιγά σιγά αποκτά μαζικότητα και έτσι στις 19/11 αποφασίζεται η κατάληψη του χώρου και η καθημερινή παρουσία κόσμου στην νεκρή ζώνη. Κεντρικό αίτημα της κίνησης είναι να ζήσουμε όλοι οι Κύπριοι και μη μαζί σε μια Κύπρο ενιαία χωρίς στρατούς και νεκρές ζώνες. Σύντομα αποφασίζεται η επέκταση της κατάληψης στο παρακείμενο κτίριο της μονής Κύκκου, το οποίο οι καταληψίες μετατρέπουν σε κοινωνικό χώρο και χώρο διαμονής. Στην κατάληψη διοργανώνονται διάφορες κοινωνικές δράσεις και εκδηλώσεις μέχρι την 6η Απριλίου όταν και η αστυνομία εισβάλλει στον χώρο βίαια και τον εκκενώνει.[4]

Πιο συγκεκριμένα, μέλη του αντιτρομοκρατικού συλαμού,

συνοδευόμενα από μέλη της υπηρεσίας καταπολέμησης ναρκωτικών, εισβάλλουν στην κατάληψη και συλλαμβάνουν 28 άτομα, μεταξύ αυτών και ανήλικα, ενώ 7 τραυματίζονται σοβαρά. Πολλά άτομα ξυλοφορτώνονται και συλλαμβάνονται με ασαφείς και ανυπόστατες κατηγορίες. Η βίαιη απάντηση στην κατάληψη εκ μέρους του Κυπριακού κράτους δεν ήταν τυχαίο γεγονός ούτε και μπορεί να θεωρηθεί ‘‘αυθαιρεσία’’ από κάποια άτομα του σώματος της αστυνομίας. Εντάσσεται στην ξεκάθαρη στρατηγική του κρατικού μηχανισμού που στόχο είχε να διαλύσει με κάθε μέσο την συγκεκριμένη κατάληψη.

Αυτό θα ήταν ανέφικτο, αν σε αυτή την διαδικασία βίας και καταστολής δεν εμπλέκονταν και άλλοι φορείς και μηχανισμοί εξουσίας. Τα ΜΜΕ, σε εντεταλμένη υπηρεσία, συκοφαντούν τους συμμετέχοντες, προσπαθώντας έτσι να από-πολιτικοποιήσουν τους σκοπούς της κίνησης και να αποπροσανατολίσουν την κοινωνία : Παρουσιάζουν τους συμμετέχοντες ως περιθωριακά στοιχεία με παραβατική συμπεριφορά που ερωτοτροπούν ασύστολα (όργια κλπ.), προκαλούν φασαρίες και ζουν σε κακές υγειονομικές συνθήκες (είναι βρόμικοι).

Το αφήγημα αυτό συμμερίζεται Ελληνοκυπριακή, Τουρκοκυπριακή ηγεσία και UNFICYP και μέσα σε αυτό το πλαίσιο εγκρίνεται η επιχείρηση του αντιτρομοκρατικού ουλαμού. Πάνοπλοι άνδρες της αντιτρομοκρατικής εισβάλλουν στο κτίριο με τα αυτόματα ανά χείρας, σκοπεύουν καταληψίες και μη με διόπτρες νυκτός, ασκούν ωμή βία, συλλαμβάνουν χωρίς καν να έχουν εξασφαλίσει ένταλμα για εκκένωση του χώρου.

- Εκεί όπου ένα κοινωνικό κίνημα αμφισβητεί δεδομένες ισορροπίες ισχύος που εκφράζουν τις κυρίαρχες ελίτ, τότε αυτό ερμηνεύεται ως απειλή και δημόσιος κίνδυνος από μια ή και περισσότερες κρατικές οντότητες, ο οποίος οφείλει να εξαλειφθεί με κάθε μέσο. Η επιχείρηση εκκένωσης της κατάληψης δεν θα μπορούσε να γίνει εφικτή παρά μόνο με την συναίνεση κρατικών οντοτήτων και ειρηνευτικών δυνάμεων (Ελληνοκυπριακή, Τουρκοκυπριακή ηγεσία και UNFICYP).

- Η προσπάθεια αποπολιτικοποίησης του κινήματος από διάφορους φορείς και μηχανισμούς εξουσίας προδιαγράφει τις διαδικασίες καταστολής του.
- Τα κρατικά όργανα είναι διατεθειμένα να υπερβούν νόμους και συνταγματικά πλαίσια στην ανάγκη να καταστείλουν ένα κοινωνικό κίνημα που θεωρείται απειλητικό ως προς την δικαιοδοσία τους: : Η επιχείρηση εκκένωσης έγινε χωρίς να τηρηθούν οποιαδήποτε συνταγματικά πλαίσια. Διενεργήθηκε σε περιοχή όπου δεν ασκείται αποτελεσματικός έλεγχος από καμία κρατική αρχή, χωρίς την έκδοση εντάλματος και χωρίς συγκατάθεση ιδιοκτήτη. Αυτό που μέτρησε ήταν μια τυπική συνεννόηση μεταξύ αντίπαλων κρατικών παρατάξεων.

Κίνημα «Ως δαμέ» -Δεν υπάρχει υγεία χωρίς ελευθερία:

Στις 20 Φλεβάρη 2021 παίρνει θέση η μαζικότερη διαδήλωση των τελευταίων δεκαετιών στην Κύπρο με την συμμετοχή δέκα χιλιάδων περίπου ανθρώπων. Η βίαιη καταστολή και η αστυνομική βαρβαρότητα που επιδείχθηκε εναντίον του κόσμου που συμμετείχε στην περασμένη πορεία της 13ης Φλεβάρη, αποτέλεσε το επιστέγασμα μιας αυταρχικής κυβερνητικής πολιτικής που όλο και εντείνεται εν μέσω πανδημίας και συνεχών αποκαλύψεων πολιτικής και εκκλησιαστικής αυθαιρεσίας. Από την αποτυχημένη διαχείριση της πανδημίας, στα χρυσά διαβατήρια και τις αυθαίρετες πολιτογραφήσεις, στις οποίες εμπλέκεται τόσο το δικηγορικό γραφείο του προέδρου Αναστασιάδη όσο και η εκκλησία, στην διχοτομική πολιτική της κυβέρνησης στο Κυπριακό και στις αντίξοες συνθήκες κράτησης μεταναστών στα σύγχρονα στρατόπεδα-κολαστήρια τύπου Πουρνάρα, όλα μαζί συνθέτουν ένα εκρηκτικό σκηνικό που φέρνει δυναμικά τον κόσμο στους δρόμους.

Οι κατασταλτικοί μηχανισμοί του κυπριακού κράτους εξελίσσονται και εξειδικεύονται σε πολλά επίπεδα, έτσι που να απενεργοποιούν κοινωνικές συναθροίσεις, να εμποδίζουν την εξέλιξη και εξάπλωσή τους. Η «τεχνολογικοποίηση» της βίας περνά μέσα από την καταγραφή προσωπικών δεδομένων,

σωματότυπων, χαρακτηριστικών προσώπου και ομιλίας, αριθμό συναθροισμένων, τήρηση αποστάσεων. Περνάει μέσα από την αποστολή μηνυμάτων, την αποστασιοποίηση, την προσήλωση στην εξ αποστάσεως εργασία, στην αναγγελία κρουσμάτων και θανούντων. Σε συνδυασμό με την εκπαίδευση αντιοχλαγωγικών ομάδων κρούσης και τον διαρκή εξοπλισμό τους, η αστυνομία εξελίσσεται σε πολεμική μηχανή, έτοιμη να τιμωρήσει οποιανδήποτε δεν συμμορφώνεται με τις κρατικές υποδείξεις, οποιανδήποτε δεν προάγει τον ατομικισμό σε τρόπο ζωής.

Μια πρώτη επίδειξη δύναμης από πλευράς κυπριακής αστυνομίας δόθηκε μετά το κάλεσμα από ομάδες αντιεξουσιαστών σε πορεία στις 28/11/20 με κεντρικούς άξονες την υγεία και την ελευθερία. Στον δρόμο παρατάσσονται οι αντιοχλαγωγικές δυνάμεις της αστυνομίας, η αύρα «Αίαντας», κλούβες και πολλοί ένστολοι, ο χώρος βιντεοσκοπείται από drone, ενώ ο κόσμος τραμπουκίζεται από μπάτσους, σε ένα κλίμα που μυρίζει έντονα κρατική καταστολή. Είχε προηγηθεί καμπάνια κατασυκοφάντησης της πορείας από τα ΜΜΕ και έφοδοι στα σπίτια ατόμων, θεωρούμενα από την αστυνομία ως ύποπτα για παρακίνηση σε διαμαρτυρία. Συγκεκριμένα, απαγγέλλονται κατηγορίες σε άτομα επειδή πόσταραν το event στο facebook, ενώ τα ΜΜΕ λασπολογούν εναντίον της πορείας, εξισώνοντας τους διαδηλωτές με αρνητές του κορωνοϊού. Η κατασκευή του «εσωτερικού εχθρού» από την κυβερνώσα δεξιά προϋποθέτει, όπως πάντα, την ανάλογη θεωρητική και πρακτική δικαιολόγηση, έργο που αναλαμβάνουν να φέρουν εις πέρας τα ΜΜΕ: Σε εντεταλμένη υπηρεσία διαχέουν ψέματα, συκοφαντούν και στοχοποιούν τον αντιεξουσιαστικό χώρο. Μιλούν για ακροαριστερούς αρνητές του κορωνοϊού με σκοτεινές ατζέντες που δήθεν στρατολογούν νεαρούς μαθητές, σε ένα ντελίριο εκφοβισμού της κοινωνίας και προσπάθειας δημιουργίας πολεμικού κλίματος.

Σε σχετική ανακοίνωση, την επαύριον της πορείας, οι σύντροφοι προαναγγέλλουν τις μέρες που έρχονται μιλώντας για την μη-παροδικότητα των μέτρων και μέσων καταστολής: Το κράτος δοκιμάζει τα όπλα του απέναντι σε κόσμο που επιμένει να

διεκδικεί και να σκέφτεται, που αμφισβητεί της καπιταλιστικές πρακτικές ελέγχου της κοινωνίας. Ετοιμάζεται για τις οικονομικά δύσκολες μέρες που έρχονται…

Οι μέρες αυτές δεν αργούν να φανούν. Στις 13/02/21 με φόντο τα ταξίδια αναψυχής του προέδρου Αναστασιάδη στις Σεϋχέλλες, τις δολιοφθορές και κατεδαφίσεις διατηρητέων σπιτιών στο κέντρο της Λευκωσίας από την Εκκλησία και την επιβολή αυστηρών μέτρων κατά της πανδημίας, ομάδες του αντιεξουσιαστικού χώρου και της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς καλούν σε εκδήλωση διαμαρτυρίας στο κέντρο της Λευκωσίας. Με κεντρικό σύνθημα «Ως δαμέ» («Ως εδώ») την εναντίωση στην διαφθορά, τον αυταρχισμό και την καταστολή, ζητούν την εδώ και τώρα παραίτηση της κυβέρνησης. Η κυπριακή αστυνομία σαν απάντηση παρατάσσει, και αυτή την φορά, πάνοπλο τον αντιοχλαγωγικό ουλαμό της, διμοιρίες της ΜΜΑΔ, το τεθωρακισμένο ρίψης νερού «Αίαντας». Μόνο που αυτή την φορά επιτίθενται εναντίον της σχετικά μικρής συγκέντρωσης, ξυλοκοπούν διαδηλωτές, ρίχνουν χημικά. Μπλοκάρουν όλους τους δρόμους που οδηγούν στην συγκέντρωση, τραμπουκίζουν κόσμο, συλλαμβάνουν. Πολλοί οι τραυματισμοί, με σοβαρότερο αυτόν που προήλθε από στοχευμένη ρίψη νερού στο πρόσωπο από τον «Αίαντα» προς διαδηλώτρια: Αυτή την φορά κάνουν πράξη τις απειλές τους, ασκώντας ωμή βία εις βάρος των συγκεντρωμένων και κόσμου που προσεγγίζει το σημείο. Η μέχρι πρότινος επίδειξη ισχύος της αστυνομίας στο κάλεσμα της 28/11 γίνεται πράξη, με την άσκηση ωμής φυσικής βίας εις βάρος διαδηλωτών, με μάρτυρες τους τηλεοπτικούς φακούς και τον κόσμο που παλεύει με τους αστυνομικούς. Η επόμενη μέρα βρίσκει τους υπεύθυνους της επιχείρησης αστυνομικούς να αλληλοκατηγορούνται σε σχέση με τα επεισόδια, ενώ οι αντιοχλαγωγικές ομάδες επιστρέφουν τις στολές τους στο αρχηγείο της αστυνομίας, παραπονούμενοι για έλλειψη πολιτικής και υπηρεσιακής κάλυψης.

Φτάνουμε, έτσι, σε μια ίσως από τις πιο μεγάλες πορείες που έγιναν ποτέ στην Κύπρο, αμέσως την επόμενη εβδομάδα 20/02/21. Ως απάντηση στην αστυνομική βία και καταστολή, περίπου δέκα χιλιάδες κόσμου κατακλύζουν τους δρόμους της Λευκωσίας. Το

συντονιστικό της πορείας «Ως δαμέ» καλεί εκ των προτέρων την αστυνομία να μείνει μακριά από την κινητοποίηση, αναλαμβάνει την περιφρούρηση της πορείας και την τήρηση των προβλεπόμενων μέτρων (αποστάσεις, μάσκες κλπ.). Η πορεία στρέφεται κατά της αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας, έχει έντονο ταξικό και αντιφασιστικό χαρακτήρα, προτάσσει την επανένωση του νησιού, καταγγέλλει το πολιτικό και εκκλησιαστικό κατεστημένο. Καταγγέλλει, επίσης, την αυταρχική διαχείριση της πανδημίας. Κύριο αιτήμά της η εδώ και τώρα παραίτηση της κυβέρνησης και η καταγγελία της αστυνομικής βίας.

Αντί επιλόγου:

Κλείνοντας παραθέτουμε κάποιες παρατηρήσεις σε σχέση με την έκταση, εξέλιξη και ένταση της κρατικής βίας στην Κύπρο. Η κρατική βία είναι εγγενές στοιχείο των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής και ταξικής κυριαρχίας, σε κάθε περίπτωση ωστόσο ξεχωρίζουμε την ιδιαιτερότητά της ανάλογα με τις κοινωνικές συντεταγμένες του χώρου και της συγκυρίας στην οποία αναφερόμαστε:

- Οι κατασταλτικοί μηχανισμοί του κράτους έχουν περάσει σε μια νέα φάση τεχνολογικοποίησης των μέσων ελέγχου και καταστολής. Η διαθεσιμότητα, η σάρωση προσωπικών δεδομένων, η απαρίθμηση αυτών, αποτελούν διαδικασίες ταυτοποίησης των πολιτών, κατηγοριοποίησής τους σε υπάκουους και επικίνδυνους. Ο κρατικός έλεγχος έχει περάσει πια σε νέα φάση, τα όπλα του βρίσκονται σε λειτουργία, περνώντας από τις παρακολουθήσεις πολιτών μέχρι την ωμή άσκηση βίας επί σωμάτων.

- Το στίγμα του κρούσματος στην εποχή της πανδημίας προσθέτει άλλη μια κατηγορία στις ήδη υπάρχουσες πολιτικά και κοινωνικά αποκλίνουσες κατηγορίες. Η επιδημιολογική εικόνα του κρούσματος στα μάτια της εξουσίας, τείνει να συνυφαίνεται σε συνάρτηση με τις

πολιτικές του πεποιθήσεις και δράσεις.

- Η οπτικοποίηση της κρατικής βίας ουδόλως εμποδίζει την εξουσία να εκφράζεται με τον πιο προκλητικά χυδαίο και επιθετικό τρόπο, είτε εναντίον μεμονωμένων ατόμων (περίπτωση φοιτητών) είτε εναντίον διαδηλωτών. Υπό αυτό τον φακό, μιλάμε για μια ακόμη διαδικασία δημιουργίας και αναπαραγωγής της δικής της «αποδεκτής αλήθειας» όσο μακριά και να βρίσκεται από την εκτίμηση της κοινωνίας.

Υποσημειώσεις

[1] https://alertcy.wordpress.com.

[2] https://politis.com.cy/politis-news.

[3] «Καταδικάζοντας τον καπιταλισμό, ο οποίος έχει εισχωρήσει στην καθημερινότητα και στις κοινωνικές μας σχέσεις επηρεάζοντάς τις αρνητικά, καταδικάζουμε παράλληλα την ύπαρξη διαχωριστικών γραμμών και πολέμων, αφού είναι αποτέλεσμα πολιτικών, οικονομικών και εθνικών συμφερόντων που συντηρούνται μέσα στο σύστημα αυτό. Για αυτό το λόγο, οι δράσεις μας στηρίζονται σε εναλλακτικούς τρόπους αυτοσυντήρησης, αυτό-οργάνωσης και ψυχαγωγίας.» (*Από εκτυπωμένη ανακοίνωση που διανείμεται στον χώρο της κατάληψης*)

http://occupythebufferzone.wordpress.com

[4] Για λεπτομερείς αναλύσεις του κινήματος Occupy the Buffer Zone:

Murat Erdal Ilican, “The Occupy Buffer Zone Movement, Radicalism and Sovereignty”, *Cyprus Review* 25(1):55-79.

Παυσανίας Καραθανάσης, Μέρος τέταρτο, 10.2. Κίνημα κατάληψης της Νεκρής Ζώνης / Occupy the Buffer Zone (OBZ): Μια κοινότητα

στο ενδιάμεσο: 388-406 στο «*Από τα κάτω δραστηριοποίηση και έξοδος από την οριακότητα: Δημόσιες εκδηλώσεις και δράσεις στην εντός των τειχών Λευκωσία*».

Νίκη του φεμινιστικού κινήματος στην Κολομβία

της Μαριλένας Ευσταθιάδη

Η 21η Φεβρουαρίου καθιερώνεται ως μια ιστορική μέρα για τους αγώνες των γυναικών στην Κολομβία και παγκοσμίως. Πριν από ενάμιση χρόνο, το κίνημα *Causa Justa por el aborto* πήρε την πρωτοβουλία να αιτηθεί ενώπιον του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Κολομβίας την αποποινικοποίηση των αμβλώσεων. Σε όλη την ιστορία της χώρας η διακοπή της κύησης θεωρείτο έγκλημα. Μέχρι το 2006 τιμωρούταν με ποινή φυλάκισης. Το Μάιο του 2006 έγινε το πρώτο νομοθετικό βήμα προς την αποποινικοποίηση της πράξης, επιτρέποντας την έκτρωση σε τρεις περιπτώσεις: 1. Όταν η εγκυμοσύνη είναι αποτέλεσμα καταγγελμένης σεξουαλικής κακοποίησης, 2. Όταν θέτει σε κίνδυνο την υγεία της μητέρας, 3. Όταν το έμβρυο έχει κάποια δυσμορφία ασύμβατη με τη ζωή. Ωστόσο, ήταν πολλές οι περιπτώσεις στις οποίες ο νόμος αυτός δεν εφαρμοζόταν. Πολλοί γιατροί αρνούνταν να προχωρήσουν στην επέμβαση προτάσσοντας «συνειδησιακά κωλύματα». Παρόλο που στα επόμενα χρόνια φάνηκε να παίρνονται κάποιες νομοθετικές πρωτοβουλίες επί του ζητήματος, στην πράξη υπήρχαν τόσα κενά στο νόμο, τα οποία χρησιμοποιούνταν ως δικαιολογία για τη

στέρηση αυτού του δικαιώματος, ακόμα και στις γυναίκες που πληρούσαν κάποια εκ των τριών προϋποθέσεων.

Με το αίτημα της Causa Justa άνοιξε μια διαδικασία το Συνταγματικό Δικαστήριο (Corte Constitucional de Bogotá) που κράτησε περισσότερες από 500 μέρες. Την 21η Φεβρουαρίου αποφασίστηκε, με 5 ψήφους υπέρ και 4 κατά, η αποποινικοποίηση της έκτρωσης μέχρι τους 6 μήνες κύησης. Η Κυβέρνηση του Ιβάν Ντούκε τέθηκε εξαρχής κατά της αποποινικοποίησης και ζήτησε, μέσω του Υπουργείου Υγείας, να μείνουν τα πράγματα ως έχουν. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης αναφέρθηκε στο «δικαίωμα ζωής του αγέννητου». Από τότε που ξεκίνησε η διαδικασία, δε σταμάτησαν να καλούνται συγκεντρώσεις έξω από το δικαστήριο. Πράσινα μαντήλια, συνθήματα και μουσικές κατέκλυζαν το δρόμο. Οι φωνές των γυναικών και όλων των φεμινιστών ενώθηκαν μέχρι που δικαιώθηκαν, καταφέρνοντας μια από τις ευνοϊκότερες ρυθμίσεις επί του ζητήματος σε όλη την Ήπειρο. Από εδώ και μπρος, η μητρότητα γίνεται επιλογή στην Κολομβία και χιλιάδες ζωές προστατεύονται από τον κίνδυνο των παράνομων αμβλώσεων.

Η Βραζιλία, ο Μπολσονάρο και το κίνημα της αντίστασης

Η Βαβυλωνία συνομίλησε με τον διωκόμενο αγωνιστή Júlio Dória που συμμετέχει στη συλλογικότητα Organização popular στο Rio de Janeiro.

Μετάφραση: Γιώργος Νικολακόπουλος

Βαβυλωνία: Απο την εμφάνιση της πανδημίας η τακτική του Μπολσονάρου απέναντι στον κορονοιό ήταν στην ίδια γραμμή με την τακτική του Τράμπ. Μια τακτική ακραίου φιλελευθερισμού με

νεο φασιστικό και ακροδεξιο περιεχόμενο. Το αποτέλεσμα είναι η Βραζιλία με 620.000 νεκρούς, να βρεθεί στις πρώτες θέσεις παγκοσμίως όσον αφορά τα θύματα από τον κορονοϊό.

Júlio Dória: Η ανταπόκριση του Μπολσονάρο, σαν πρόεδρος της Δημοκρατίας της Βραζιλίας, στην πανδημία ήταν η χειρότερη δυνατή. Σαν αντιπρόσωπος του λαού της Βραζιλίας θα έπρεπε να λάβει σοβαρά υπόψη τι συνέβαινε στον υπόλοιπο πλανήτη και να έχει πάρει περισσότερα μέτρα πρόληψης. Αυτός αρχικά αρνήθηκε την ύπαρξη του ιού, αλλά ακόμα και στη συνέχεια υποτίμησε τη σημασία της αντιμετώπισης του ιού. Άρχισε να λέει πως «Εντάξει, ο ιός υπάρχει, αλλά δεν είναι και τίποτα σοβαρό». Εν τέλει λειτούργησε ακόμα και ενάντια στα ιατρικά και επιστημονικά πρωτόκολλα υγιεινής και προστασίας, επειδή διαρκώς τοποθετούνταν με τον πιο λάθος τρόπο απέναντι στην πανδημία. Τα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά μέτρα που χρειαζόταν να πάρει ήταν αντίθετα στην αντίληψή του για την κοινωνία και τους τρόπους που αυτή οργανώνεται. Αν αναλογιστούμε πόσο απολυταρχική και φασιστική είναι η διακυβέρνησή του, δομημένη πάνω σε γενοκτονίες, θα καταλάβουμε ότι, φυσικά, μέτρα που σκοπεύουν στο να σώσουν και να προστατεύσουν ανθρώπους είναι ενάντια στη φύση του.

Β: Το κίνημα πως αντέδρασε σε αυτη την θανατοπολιτική του κράτους, πολιτικά και κοινωνικά;

JD: Διοργανώσαμε πολλές δράσεις και καμπάνιες εναντίον του Μπολσονάρο και της πολιτικής του. Στην αρχή της πανδημίας προσπαθήσαμε και διασφαλίσαμε ότι θα υπάρχει πολιτική αλληλεπίδραση ανάμεσα σε κάποιες Φαβέλες και τις Quilombo. **Quilombo** είναι κοινότητες που αποτελούνται από απογόνους σκλάβων και ιθαγενών και φτωχά λευκά ατόμα και είναι δομημένες γύρω από τις οριζόντιες διαδικασίες και την αλληλοβοήθεια. Πολλοί από αυτούς είναι και αγρότες, επομένως υπήρξε ένα δίκτυο αλληλοβοήθειας με τις Φαβέλες, διαμοιραζόταν φαγητό, φάρμακα, ρούχα, αφού το μεγάλο βάρος τα πανδημίας έπεφτε πάνω στις φτωχότερες οικογένειες. Πολλές από αυτές τις οικογένειες δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν ούτε τα πλέον απαραίτητα για την

επιβίωσή τους, ούτε ένα πιάτο φαγητό ή ρούχα για να προστατευτούν από το χειμώνα. Οπότε έγινε προσπάθεια με αυτό το δίκτυο να καλυφτούν αυτές οι πρώτες ανάγκες. Αυτή η οργάνωση, αυτό το σε επίπεδο κοινότητας κοινωνικό κίνημα, ήταν αντίθετο στην πολιτική του Μπολσονάρο. Η πολιτική του Μπολσονάρο μας καλούσε να βγούμε στους δρόμους, να πηγαίνουμε για δουλειά και να μεταδίδουμε τον ιό ο ένας στον άλλο. Με το δικό μας τρόπο καταφέραμε να κρατήσουμε τους ανθρώπους μας στα σπίτια, ασφαλείς. Με την υποστήριξη των δομών αλληλοβοήθειας καταφέραμε να εξασφαλίσουμε φαγητό για εμάς και τις κοινότητές μας, να παράξουμε φαγητό και μάσκες, και με οικονομική υποστήριξη πάλι από τα κινήματα να εφοδιαστούμε με αντισηπτικά και άλλα μέσα προστασίας από τον ιό. Αυτά είναι κάποια από τα μέτρα που πήραμε αλλά καταφέραμε επίσης να παράξουμε πολλά κείμενα και πολιτικό λόγο εναντίον του [εν. τον Μπολσονάρο] στο διαδίκτυο, αλλά και να κινητοποιηθούμε στο δρόμο, ακόμα και αν, για προφανείς λόγους, οι κινητοποιήσεις αυτές γίνονταν από περιορισμένο αριθμό ατόμων.

Β: Το καθεστώς Μπολσονάρο πέραν της αυταρχικότητας έχει και χαρακτηριστικά λατινοαμερικάνικου φασισμού.

JD: Ο Μπολσονάρο επηρέασε τα κοινωνικά κινήματα κυρίως με τη χρήση βίας και εκφοβισμού. Έχει πολύ ισχυρές διασυνδέσεις με τις “militias” και άλλες παραστρατιωτικές ομάδες. **Εγώ προσωπικά, κυνηγήθηκα πριν 3 χρόνια στο Ρίο ντε Τζανέιρο, λόγω της πολιτικής μου δουλειάς και της πολιτικής μου δραστηριότητας.** Αυτού του τύπου οι παραστρατιωτικές ομάδες και οι “militias”, υποστηρίχθηκαν πολιτικά από τις δράσεις της κυβέρνησης. Ειδικά ο Μπολσονάρο, μπορούσε να αρνηθεί ή και να καταλύσει ορισμένες κοινωνικές εγγυήσεις, κάνοντας πολύ δύσκολο το έργο ορισμένων δικηγόρων για παράδειγμα, όταν προσπάθησαν να κινηθούν νομικά εναντίον αξιωματικών της αστυνομίας ή παραστρατιωτικών ομάδων, για καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων κοκ. Επομένως στη συνέχεια όλες αυτές οι ομάδες, ναζιστικές και φασιστικές οργανώσεις, παραστρατιωτικές ομάδες, οι “militias”, πήραν το μήνυμα και

έδωσαν μεγαλύτερη ένταση στη δράση τους εναντίον των κοινωνικών κινημάτων, αλλά και εναντίον ελευθεριακών και αριστερών ακτιβιστών.

Β: Και οι επιπτώσεις;

JD: Νομίζω ότι οι επιπτώσεις στα κοινωνικά κινήματα και στην πολιτική πρακτική, κυρίως δηλαδή των αριστερών και αναρχικών κινημάτων, ήταν πολύ αρνητικές. Πολλοί και πολλές από εμάς χάσαμε τις δουλειές μας, άλλοι βρέθηκαν σε ένα καθεστώς επισφαλούς εργασίας και εν τέλει η οικονομική μας δυνατότητα επηρεάστηκε σημαντικά. Μας εξώθησαν στην αβεβαιότητα και στην αναζήτηση άλλων πηγών χρημάτων, σε μια εποχή που η οικονομία είχε κλονιστεί συθέμελα. Αυτές οι συγκυρίες οδήγησαν να διασπαστούμε μεταξύ πολιτικής δουλειάς και επιβίωσης. Ειδικά άνθρωποι που έχουν παιδιά και οικογένειες, χρειάστηκε να γίνουν κομμάτι της πολιτικής μας δράσης, να τους προσφερθούν «άτυπες» εργασίες για να επιβιώσουν. Άλλοι που κατάφεραν να σώσουν τις δουλειές τους εργάζονταν σε εξαντλητικά ωράρια, καθιστώντας αδύνατη την πολιτική τους συμμετοχή. Στο τέλος τα κοινωνικά και πολιτικά κινήματα αποδυναμώθηκαν αισθητά.

Ο αγώνας στις φαβέλες και η αρπαγή της γης: συνέντευξη με τη βραζιλιάνικη συλλογικότητα ADEP

Τη συνέντευξη, για λογαριασμό της Βαβυλωνίας, πήρε ο Κυριάκος Σπυρίδης στο Ρίο Ντε Τζανέιρο από την Καμίλα Ζουρδάν της βραζιλιάνικης συλλογικότητας ADEP.*

μετάφραση του Θεόφιλου Βανδώρου

Βαβυλωνία: Με ποιό τρόπο επέλεξε να αντιμετωπίσει ο πρόεδρος Μπολσονάρο την Πανδημία ?

ADEP: Ο Μπολσονάρο, από την αρχή, ακολουθεί μία πολιτική άρνησης σχετικά με την πανδημία. Ήδη έχει διατυπώσει απόψεις όπως: «είναι απλά μία ασήμαντη γρίπη» και «ορισμένοι θα πεθάνουν, αλλά και τί να γίνει;», ή ακόμα «πάρτε χλωροκίνη να τελειώνουμε». Στην πραγματικότητα ο μόνος φόβος του είναι πως η οικονομική κρίση που σίγουρα θα επακολουθήσει, θα επηρεάσει την κυβέρνησή του, ενώ επιδιώκει την διατήρηση του στην εξουσία. Επομένως, εναντιώνεται στην κοινωνική αποστασιοποίηση, έτσι ώστε, όσο μπορεί, να καθυστερήσει την οικονομική ύφεση ακόμα και αν κάτι τέτοιο θα οδηγήσει στο να χαθούν ζωές χιλιάδων ανθρώπων. Η στάση του επακόλουθα, κάνει σαφή την αντίφαση ανάμεσα στο καπιταλιστικό σύστημα και τη διατήρηση της ζωής, ανάμεσα στην υπεράσπιση της οικονομικής δραστηριότητας και την προστασία του πληθυσμού. Εκφράζει μάλιστα αυτή την αντίφαση, όταν λέει πως ενδιαφέρεται περισσότερο για τις εταιρείες από ότι για τα άτομα («CNPJs vs CPFs»).[1] Ο λόγος είναι πως, κατά την άποψη του, η διαβίωση των τελευταίων εξαρτάται από τις πρώτες και όχι το αντίθετο.

Δεν αποτελεί έκπληξη που υπερασπίζεται όσα υπερασπίζεται· ο Μπολσονάρο εκφράζει αντιεπιστημονικές απόψεις, εξελέγη εκθειάζοντας τα βασανιστήρια του στρατιωτικού καθεστώτος και απεχθάνεται τις ζωές των ανθρώπων. Είναι ένας «Τραμπ» σε χειρότερη έκδοση· συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά της λεγόμενης «νέας δεξιάς» που προάγει τους αποκλεισμούς, τον μισογυνισμό και τον ρατσισμό. Με τον Μπολσονάρο γίνεται προφανές ενάντια σε τι αγωνιζόμαστε, χωρίς να υπάρχει η κάλυψη της θεσμικότητας που προέβαλαν τα υποτιθέμενα δημοκρατικά καθεστώτα στη δεκαετία του ‘90 και στις αρχές του 2000.

Β: Πώς αντιδρούν οι Βραζιλιάνοι σε αυτή τη συγκεκριμένη στάση του προέδρου;

ADEP: Να μία καλή ερώτηση: γιατί οι άνθρωποι υποστηρίζουν, τουλάχιστον ένας μεγάλος αριθμός, τις παράλογες θέσεις του προέδρου; Ε, λοιπόν, από τη μία μεριά πρόκειται για τον εκφασισμό της κοινωνίας που πάντα καραδοκούσε αλλά τώρα βγήκε στο φως. Η αλήθεια είναι πως η κοινωνία της Βραζιλίας είναι εξαιρετικά συντηρητική, ρατσιστική, σεξιστική, ομοφοβική… Δεν υπήρξε ποτέ κάποια αλλαγή από τα κάτω σε σχέση με αυτές τις «αξίες» που διαπερνούν την κοινωνία. Ένα σχέδιο μιας βαθιάς μεταστροφής αυτών των αντιλήψεων δεν εκτιμήθηκε ποτέ. Δεν μπορούμε ούτε καν να πούμε πως ένας τέτοιος σχεδιασμός απέτυχε, επειδή πολύ απλά δεν υπήρξε ποτέ, δεν ενδιέφερε ποτέ εκείνους που κατέχουν την εξουσία. Έτσι ο Μπολσονάρο έχει συγκεντρώσει αυτά τα στοιχεία προς όφελος του. Αναπτύσσεται μέσα σε ένα σκοτεινό περιβάλλον που όλοι μας υποκρινόμαστε πως δεν μας αφορά.

Από την άλλη μεριά, μία άλλη ερώτηση είναι το πώς η νέα δεξιά κατάφερε να οικειοποιηθεί τα αντισυστημικά κοινωνικά στοιχεία με έναν τρόπο που αρνήθηκε η συστημική αριστερά. Τώρα έχουμε μία κυβέρνηση που κουρελιάζει το ομοσπονδιακό σύνταγμα και μία αντιπολίτευση που ολοφύρεται πάνω από το κουφάρι της δημοκρατίας, που πέθανε πριν προλάβει να ζήσει. Η ονομαζόμενη κρίση της αντιπροσώπευσης κατέληξε χειραγωγούμενη από αυτή τη νέα δεξιά που διατείνεται πως είναι αντισυστημική, όμως στην πραγματικότητα πρόκειται για το ίδιο το σύστημα που ντρέπεται να κάνει την εμφάνισή του. Οι δυνάμεις που έρχονται στην επιφάνεια με την κυβέρνηση του Μπολσονάρο είναι οι πολιτικές δυνάμεις που υπήρχαν ήδη στις σκιές: οι συνταγματάρχες, οι παρακρατικοί, οι μεγαλο-ιδιοκτήτες γης, όλοι όσοι δεν αποδέχθηκαν το τέλος της στρατιωτικής δικτατορίας… Η συστημική αριστερά ευθύνεται για την άνοδο του νεοφασισμού, επειδή ποτέ δεν εφάρμοσε ένα αληθινό σχέδιο για την αλλαγή της κοινωνίας. Ευθύνεται επειδή υπήρξε πάντα μια ταξικά συμφιλιωτική και αμήχανη παράταξη, πάντα απασχολημένη με το πώς θα διατηρήσει ένα κομμάτι της εξουσίας αντί να αναμορφώσει από τα κάτω την κοινωνία. Όλα αυτά οδηγούν στην δύναμη που μπορεί να αποκτήσει ο αναρχισμός ως μία εναλλακτική πρόταση δράσης.

Το αφήγημα του Μπολσονάρο καταλήγει να απευθύνεται μόνο σε ένα μέρος του λαού, επειδή ο λαός είναι εκπαιδευμένος στην αξιοκρατία, στην εργασιακή ηθική… Ποιος μπορεί να ζήσει με ένα επίδομα 100 δολαρίων από την κυβέρνηση, που τις περισσότερες φορές δεν φτάνει σε εκείνους που το έχουν περισσότερο ανάγκη; Φυσικά οι άνθρωποι θέλουν να πηγαίνουν για δουλειά, έχουν διδαχθεί πως αν δεν δουλέψεις δεν έχεις δικαίωμα να επιβιώσεις και αρκετοί από αυτούς βρίσκονται σε πραγματική ανάγκη, οπότε θεωρούν πως είναι λογικό να διακινδυνεύουν τις ίδιες τους τις ζωές για να εξασφαλίσουν κέρδος για τα αφεντικά τους, εφόσον η πείνα θα τους οδηγούσε στο θάνατο. Τα συμπονετικά λόγια δεν αγγίζουν τους ανθρώπους, το «μείνε σπίτι και πείνασε» δεν έπεισε ποτέ κανένα. Θα σου απαντήσουν: σου είναι εύκολο να μιλάς! Τους φαίνεται περισσότερο πειστικό πως ο Μπολσονάρο υπερασπίζεται την ελευθερία όταν προτρέπει τον κόσμο να βγει έξω. Εκείνο που πρέπει να τους αντιπαρατεθεί είναι πως η ζωή η ίδια είναι μία αξία που πρέπει να προστατευθεί – και όχι η οικονομία.

Συνεπώς το ερώτημα που πρέπει να τεθεί σοβαρά είναι το εξής: τι έχει αυταξία; Το καπιταλιστικό σύστημα ή η επιβίωση; Κάποιοι υποστηρίζουν πως ο καπιταλισμός είναι σε θέση να υπερασπιστεί την κοινωνική αποστασιοποίηση (και είναι οι μετριοπαθείς δυνάμεις με το φιλελεύθερο αφήγημα όπως το τηλεοπτικό δίκτυο Γκλόμπο για παράδειγμα) αλλά μόνο για την επιστροφή στην κανονικότητα. Εκείνο που έχουμε εμείς να δηλώσουμε είναι πως δεν επιζητούμε την κανονικότητα, είναι ακριβώς αυτή που τα προκάλεσε όλα και τα πράγματα θα γίνουν χειρότερα. Αν δεν θα είναι ο ιός θα επέλθει κάποια άλλη τραγωδία· αυτός είναι ο καπιταλισμός, η Ζωή είναι κάτι άλλο και είναι αναγκαίο να την υπερασπισθούμε πάνω απ’ όλα. Είναι ακριβώς τούτο το «άλμα του αιλουροειδούς» που φοβούνται περισσότερο από όλα οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι. Ο φόβος πως οι άνθρωποι θα αντιληφθούν τελικά πως η ίδια η ζωή κινδυνεύει, και τότε θα εξεγερθούν. Όσο η αριστερά αρνείται να υιοθετήσει ένα ριζοσπαστικό αφήγημα και συνεχίζει να εστιάζει στις εκλογές, ενώ ταυτόχρονα συνεργεί στη διατήρηση ενός μη

βιώσιμου status quo, ο Μπολσονάρο θα προσεγγίζει όλο και περισσότερο τις μάζες, αντίθετα με το δικό μας λόγο. Πιστεύω πως μόνο οι αναρχικοί είναι έτοιμοι να προτάξουν ένα ουσιαστικό αφήγημα, καθώς πάντοτε είχαν το θάρρος να επισημαίνουν ανάλογες αντιφάσεις.

Β: Γιατί υπάρχει τόσο μεγάλη φτώχεια στη Βραζιλία;

ADEP: Η Βραζιλία είναι μία χώρα με ακραία κοινωνική ανισότητα, δεν είχαμε ποτέ μία αγροτική μεταρρύθμιση και δεν έγινε ποτέ μία λαϊκή επανάσταση. Από την εποχή της αποικιοκρατίας μία ελίτ κατέχει τον πλούτο και κυβερνά στοχεύοντας στη διατήρηση των προνομίων της. Όλες οι κοινωνικές αλλαγές είναι αποτέλεσμα της προσπάθειας να αποφευχθεί η επανάσταση με συμφωνίες και συμβιβασμούς. Αλλά και με δολοφονίες, διωγμούς και βασανιστήρια όλων όσων αντιδρούσαν. Κάτι που πρέπει να δηλωθεί είναι πως η Βραζιλία είναι η χώρα των σφαγών, της γενοκτονίας των μαύρων και αυτοχθόνων πληθυσμών. Είμαστε φτωχοί έτσι ώστε κάποιοι άλλοι να γίνονται πλούσιοι. Δεν πρόκειται για κάτι που συνέβη στο παρελθόν, είναι μία διαρκής διαδικασία σήμερα, σταθερά και καθημερινά.

Β.: Ποια είναι η άποψή σας για τον νόμο αρπαγής της γης;

ADEP: Είναι ένας νόμος που ρυθμίζει την αρπαγή της γης και αφοπλίζει τα κινήματα της υπαίθρου ανοίγοντας ακόμα περισσότερο το δρόμο για την περιβαλλοντική καταστροφή, εφόσον αναγνωρίζει την αποψίλωση των δασών στη διαδικασία απόδειξης του ιδιοκτησιακού καθεστώτος. Είναι ένας νόμος που ευνοεί τους μεγαλο-ιδιοκτήτες γής. Ε, λοιπόν, ο υπουργός περιβάλλοντος, αντι-περιβάλλοντος καλύτερα, είπε ξεκάθαρα στο αμφιλεγόμενο υπουργικό συμβούλιο, που βγήκε στο φώς της δημοσιότητας πρόσφατα, πως «θα εκμεταλλευτούμε την κρίση του κορωνοϊού για να περάσουμε όλους τους νόμους που θέλουμε ώστε να μην γίνουν γνωστοί. Ακριβέστερα, με τη δική του ορολογία, «τώρα που βρήκαμε παπά να θάψουμε πέντε-έξη». Όμως πρόκειται για ένα παλιό σχέδιο, δεν ξεκίνησε τώρα, έρχεται από πολύ παλιά. Εάν δούμε την ιστορία αυτού του νόμου έρχεται από τα διατάγματα του 2009, του 2014 και 2016 όπου το Κράτος αποσύρθηκε από την αγροτική μεταρρύθμιση. Τώρα έχει χειροτερέψει η κατάσταση με τον αποκλεισμό των κινημάτων της υπαίθρου και η στόχευση είναι για ένα επαρχιακό σχέδιο πρός όφελος των μεγαλο-ιδιοκτητών. Ο αγώνας στην ύπαιθρο της Βραζιλίας είναι πολύ άγριος και αιματηρός, δεν ξεκίνησε τώρα. Στην ύπαιθρο εξολοθρεύουν μακριά από τη δημοσιότητα των αστικών κέντρων κι όλο και περισσότερο η πάλη στην επαρχία έχει για αντικείμενο την επιβίωση. Δεν περιμένουμε τίποτα από τα θεσμικά όργανα.

Β.: Υπάρχει η δυνατότητα για μια ριζοσπαστική αλλαγή στη Βραζιλία; Υπάρχουν οργανώσεις που κινούνται σε αυτή την κατεύθυνση;

ADEP: Αναλογίζομαι πώς καταφέραμε να κινηθούμε ως εδώ σε πρόσφατες περιόδους και πως τώρα οπισθοχωρούμε. Τι είναι εκείνο που λείπει ώστε όλα αυτά να αναδειχθούν; Επειδή σαφέστατα έχουμε ένα μεγάλο όγκο κοινωνικών αγώνων. Όμως τώρα μοιάζει να έχουμε υποχωρήσει τόσο πολύ… σε σημείο ώστε είναι πολύ εύκολο να καταλήγουμε στην απαισιοδοξία και να νομίζουμε πως κάθε συστημική ελεημοσύνη είναι κάποιο επίτευγμα. Παρόλα αυτά η διαδικασία της κοινωνικής αλλαγής σίγουρα δεν είναι

γραμμική και προοδευτική. Υπάρχουν πισωγυρίσματα και αντιδράσεις. Νομίζω πως η φυσιολογική λειτουργία των θεσμών -η «κανονικότητα»- δεν πρόκειται να έρθει αυτή την περίοδο, ακριβώς επειδή βρισκόμαστε σε μία αντιεξεγερτική εποχή στον πλανήτη, όπου η εξαίρεση έχει γίνει ο κανόνας για τη διατήρηση της καπιταλιστικής ευταξίας. Αν συνεχίσουμε να ποντάρουμε στον συστημικό, ρεφορμιστικό δρόμο, ως τη μοναδική διέξοδο, που έχει αποδειχθεί ελαττωματική, δεν θα μπορέσουμε να χαράξουμε πραγματικά νέες δυνατότητες για το καινούργιο. Πρέπει να εκτρέψουμε την εξαίρεση προς όφελός μας, για να δομήσουμε βιώσιμες εναλλακτικές εκεί που βρισκόμαστε. Ταυτόχρονα όμως θα είναι και ριζοσπαστικό να υποστηρίξουμε τη βάση, τις καθημερινές δομές, τις μικρές κολεκτίβες και επιτροπές, την πολιτική σε μοριακό επίπεδο και όχι συνολικά τις μεγάλες οργανώσεις. Πάντα υπάρχει η πιθανότητα της μεταμόρφωσης, πρέπει να στοιχηματισουμε στο απρόβλεπτο. Υπάρχουν πολλές μορφές ζωής στη Βραζιλία ακόμα και αν είναι αόρατες.

Β.: Πώς οργανώνεται ο αγώνας στις φαβέλες ενάντια στη διαχείριση της πανδημίας, την κρατική βία και την πείνα;

ADEP: Οι περισσότερες πρωτοβουλίες στις φαβέλες του Ριο ντε Τζανέιρο σήμερα ξεκινούν από τις ίδιες τις φαβέλες. Αυτόνομες πρωτοβουλίες από κατοίκους που οργανώνουν διανομή τροφίμων και ειδών υγιεινής, προσφέρουν οδηγίες πρόληψης και κάνουν διανομή σε γάντια και μάσκες. Αυτές οι πρωτοβουλίες σήμερα υποστηρίζονται από δίκτυα, δέχονται από κοινού προσφορές και ανταλλάσουν πληροφορίες. Πρόκειται για ένα ξεκάθαρο παράδειγμα λαϊκής και αυθόρμητης οργάνωσης που λειτουργεί. Λειτουργεί μάλιστα χωρίς ανάγκη για αντιπροσώπευση (ανάθεση). Κάτι που ξεμπροστιάζει την ανεπάρκεια του Κράτους. Οι συλλογικότητες λένε «nos para nos» -που σημαίνει «εμείς για εμάς»- και αυτό είναι πανίσχυρο, είναι πολύ δυνατό, είναι ριζοσπαστικό. Την ώρα των μεγαλύτερων δυσκολιών τη στιγμή που το Κράτος εμφανίζεται όπως πραγματικά είναι, μία μηχανή που σφαγιάζει τη διαφορετικότητα εκείνο που προκύπτει δεν είναι ο διαβόητος «πόλεμος όλων εναντίον όλων», όπως ήταν αναμενόμενο, αλλά παρουσιάζονται δομές αλληλεγγύης, πρωτόγνωρες δομές αμοιβαίας βοήθειας και νέες δυνατότητες για οργάνωση.

Το Κράτος καταφθάνει στη φαβέλα μόνο για να φέρει θάνατο• σε αυτές τις πολιορκημένες περιοχές η θανατοπολιτική καθιερώνεται με έναν ωμό και προφανή τρόπο. Σε τέτοιο σημείο μάλιστα που οι τελευταίοι θάνατοι προκλήθηκαν κατά τη διάρκεια διανομής τροφίμων και αυτό συνιστά μία εξαιρετικά δειλή τακτική, επειδή το Κράτος, όχι μόνο σταμάτησε τις διανομές αλλά επιδιώκει και να εμποδίσει τη συνέχιση τους. Οι δεξιές πολιτοφυλακές δεν επιθυμούν τις αυτόνομες πρωτοβουλίες• βρίσκονται εκεί για να τις αποτρέψουν ούτως ώστε οι φαβέλες να μη γίνουν αυτόνομες περιοχές μέσα στο Κράτος, αυτός είναι ο λόγος που εισβάλλουν πυροβολώντας. Γίνεται ξεκάθαρο πως οι δολοφονίες φτωχών και μαύρων αποτελούν τμήμα ενός σχεδιασμού, όταν οι αστυνομικές επιχειρήσεις συνεχίζονται κατά τη διάρκεια της πανδημίας σκοτώνοντας μικρά παιδιά στα σπίτια τους.

Αυτή είναι η κατάσταση: όποιος δεν πεθάνει από τον ιό, θα πεθάνει από την πείνα ή θα πέσει νεκρός από μία σφαίρα. Ολόκληρη η πολιτική του υποτιθέμενου πολέμου που

παρακολουθούμε χρόνια τώρα δημιουργήθηκε για να δώσει τη δυνατότητα της εξολόθρευσης, δεν έχει να κάνει σε τίποτα με τον πόλεμο ενάντια στο εμπόριο ναρκωτικών, πρόκειται για μία αβάσιμη δικαιολογία, δεν υπάρχει καμία λογική σε ένα πόλεμο ενάντια στα ναρκωτικά που προκαλεί περισσότερα θύματα από τα ίδια τα ναρκωτικά. Είναι μία πρόφαση ενός εχθρού ικανού να δικαιολογήσει τις μεγαλύτερες αγριότητες. Το Κράτος προωθεί το εμπόριο ναρκωτικών, κρατάει τα όπλα, κάνει οτιδήποτε για να δικαιολογήσει τις βίαιες επιδρομές που σκοπός τους είναι η θανάτωση των φτωχότερων και η διατήρηση πολιορκημένων περιοχών και πληθυσμών που διαβιούν σε συνθήκες διαρκούς τρόμου. Η Βία είναι ένα προϊόν και ο Witzel (στμ. πρόκειται για τον κυβερνήτη του Ρίο ντε Τζανέιρο) εξελέγη πουλώντας αυτό ακριβώς το προϊόν. Για τη φασιστική μεσοαστική τάξη παρουσιάζεται ως ένας αγώνας κατά του εγκλήματος. Για τους φτωχούς σημαίνει πως οι ζωές τους βρίσκονται στο στόχαστρο. Είναι απαραίτητο να στραφούμε προς αυτό το ζήτημα ως πρωταρχικό και επείγον θέμα. Πρόκειται για μία αβάσταχτη κατάσταση. Πρέπει να σταματήσει η γενοκτονία στις φαβέλες.

*Αναρχική αγωνίστρια, μέλος της συλλογικότητας ADEP (Ação Direta em Educação Popular).

[1] CNPJ (Cadastro Nacional da Pessoa Jurídica) είναι το Εθνικό Μητρώο Νομικών Προσώπων, δηλαδή εταιρείες κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ενώ CPF (Cadastro de Pessoas Físicas) είναι το Αρχείο Φορολογουμένων (Φυσικών Προσώπων).

Covid-19: Η Επόμενη Μέρα για τα Κινήματα

του Αντώνη Μπρούμα

Η επόμενη μέρα μετά το πέρασμα της πανδημίας θα βρει τις κοινωνίες αλλαγμένες, όχι όμως ριζικά διαφορετικές. Η πανδημία επιταχύνει κάποιες από τις ήδη υπάρχουσες κοινωνικές τάσεις, ενώ λειτουργεί περιοριστικά για άλλες. Σε αυτό το πλαίσιο, η πανδημία μετασχηματίζει και τα ριζοσπαστικά κοινωνικά κινήματα προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις.

Η Τάση της Ψηφιοποίησης

Έχοντας συμπιέσει τον χωροχρόνο, η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση έχει ανορθώσει τις καπιταλιστικές αντιφάσεις σε υπερτοπικό και διακρατικό επίπεδο. Ήδη από το alter-mondialiste κίνημα, τα κινήματα υιοθέτησαν εργαλεία ηλεκτρονικών επικοινωνιών για την παγκοσμιοποίηση των κοινωνικών αγώνων. Η επόμενη μέρα μετά την πανδημία θα φέρει την γενίκευση της απομακρυσμένης συνδιάσκεψης σε διαλεκτική σχέση με την πρόσωπο με πρόσωπο συνέλευση ως αναπόσπαστη μορφή του αγώνα. Ταυτόχρονα, οι υπερτοπικοί και διασυνοριακοί αγώνες θα επανέλθουν στο προσκήνιο με διηπειρωτικές κινητοποιήσεις και παγκόσμιες καμπάνιες, που ήδη διαδίδονται από τα σύγχρονα οικολογικά κινήματα σαν φωτιά.

Ωστόσο, σε συνθήκες καπιταλισμού της επιτήρησης, η εξέλιξη αυτή θα τονίσει την αδήριτη ανάγκη για κοινοτικές ψηφιακές υποδομές μεγάλης κλίμακας και θα ενισχύσει σχετικές προσπάθειες και πρωτοβουλίες, με προεξάρχουσα μορφή την ανοιχτή συνεταιριστικοποίηση των ψηφιακών υποδομών («open platform cooperativism»).

Η Τάση της Επικοινωνίας

Η εξέλιξη της πανδημίας ανέδειξε με ανάγλυφο τρόπο το πως το κεφάλαιο εκτυλίσσει την ηγεμονία του δια των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η κοινωνική απομάκρυνση οδήγησε σε μία έκρηξη της χρήσης του διαδικτύου από τον γενικό πληθυσμό. Στις συνθήκες αυτές, το κράτος χρησιμοποίησε τα ΜΜΕ για την άσκηση κοινωνικού ελέγχου σε πρωτοφανή κλίμακα με όρους βιοπολιτικής.

Οι αγώνες των προηγούμενων ετών μας κληροδότησαν, με λίγες

φωτεινές εξαιρέσεις, μία γενική ένδεια ανεξάρτητων κοινοτικών μέσων ενημέρωσης, που λογοδοτούν μόνο στους χρήστες τους. Η βίαιη ωρίμανση των συνθηκών ήδη οδηγεί σε νέες προσπάθειες για την πληροφόρηση των πολιτών, από και με την κοινωνία. Για να απειλήσουν όμως την φιλελεύθερη βιοπολιτική ηγεμονία του κεφαλαίου με αντι-ηγεμονικούς όρους, τέτοιες προσπάθειες τελούν υπό τους ακόλουθους όρους ευδοκίμησης:

- Κοινοτικός χαρακτήρας, δηλαδή μεικτό σχήμα παραγωγής από εργαζόμενους και χρήστες.
- Συνεταιριστική μορφή, δηλαδή διαλεκτική σχέση με την αγορά και το χρήμα που να διασφαλίζει την βιωσιμότητα των εγχειρημάτων χωρίς την απορρόφηση του χαρακτήρα τους.
- Απεύθυνση σε όλη την κοινωνία χωρίς παρελθοντολογικών νοήσεων, κνίτικης μορφής και, τελικά, κενές περιεχομένου ταυτοτικές αναφορές.
- Αντι-ηγεμονική κατεύθυνση μέσα από την αποδόμηση του φιλελευθερισμού και την πρόταξη ενός σύγχρονου και διεισδυτικού ριζοσπαστικού λόγου.

Η Τάση του Κοσμοτοπικισμού

Η πανδημία ενισχύει την τάση μετάλλαξης της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης, δημιουργώντας σοβαρά προσκόμματα στις διηπειρωτικές εφοδιαστικές αλυσίδες και στην ελεύθερη διασυνοριακή κυκλοφορία κεφαλαίου, προσώπων και υπηρεσιών. Όντας προεικόνιση των επερχόμενων και κατά πολύ σοβαρότερων κρίσεων από οικολογικά αίτια, η πανδημία λειτουργεί έτσι ως οδοδείκτης για τα έθνη-κράτη να μειώσουν την απόλυτη εξάρτησή τους από το παγκοσμιοποιημένο εμπόριο σε βασικά αγαθά. Η μεταλλαγμένη καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση της επόμενης μέρας δεν θα είναι μια επιστροφή στο αιματοβαμμένο παρελθόν του έθνους-κράτους, αυτό των δύο παγκοσμίων πολέμων και του ολοκαυτώματος. θα είναι μια διαλεκτική ανάδυση σε ένα πλαίσιο ίσως ακόμη χειρότερο, όπου οι ολοκληρωτικές τάσεις θα θωρακίζονται θεσμικά σε διακρατικό επίπεδο υπό τη σιδερένια φτέρνα των προληπτικών πολέμων και των χειρουργικών

εκκαθαρίσεων αντιφρονούντων με μεθόδους τεχνητής νοημοσύνης μέσω μη επανδρωμένων ρομπότ και αεροσκαφών.

Στις καταιγιστικές εξελίξεις, που θα φέρει η οικολογική κρίση, τα κινήματα θα αντιπαρατάξουν νέους θεσμούς, που θα στηρίζονται στην παγκόσμια συνεργασία και την τοπικοποιημένη παραγωγή. Η τάση αυτή εντός του κινήματος των κοινών, που ήδη έχει χαρακτηριστεί ως κοσμοτοπικισμός («cosmoglocalism»), εμφανίστηκε και μέσα στην πανδημία με την τρισδιάστατη εκτύπωση αναπνευστήρων και προστατευτικού ιατρικού υλικού ανά τον κόσμο με βάση σχέδια και πρότυπα κοινώς προσβάσιμα στο διαδίκτυο. Σε ένα περιβάλλον αποσύνθεσης των παλαιών θεσμών οι πρακτικές του κοσμοτοπικισμού θα επιλύουν ανάγκες ταχύτερα και πιο αποτελεσματικά από τα κράτη και την εμπορευματική αγορά, με στήριξη στο μοίρασμα, την συνεργασία, την αλληλεγγύη και την κοινωνική διάνοια εξυψωμένη σε παγκόσμιο επίπεδο. Τέτοιες πρακτικές θα λειτουργούν παράλληλα και σε ένταση με τους εμπορευματικούς και κρατικούς θεσμούς, σταδιακά αποαποικιοποιώντας πτυχές της κοινής ζωής από τον έλεγχο του κεφαλαίου.

Τα Κινήματα ως Ιός

Οποιαδήποτε κοινωνική επανάσταση αλλάζει σταδιακά την κοινωνική βάση μέσα από την γενικευμένη οριζόντια διάδοση νέων πρακτικών, που καλύπτουν κοινωνικές ανάγκες και έτσι αντικαθιστούν τις παλιές πρακτικές. Τέτοια διάδοση δεν λαμβάνει χώρα σε κενό αέρος αλλά συγκρουσιακά υπό την κυριαρχία των παλαιών κοινωνικών θεσμών / σχέσεων. Τα ριζοσπαστικά κινήματα και, ευρύτερα, οι κοινωνίες διαθέτουν πληθώρα οριζόντιων πρακτικών, που βρίσκονται έξω από την σφαίρα της εμπορευματικής αγοράς και αποτελούν ουσιαστικά τον βασικότερο πυλώνα για την αναπαραγωγή της κοινής ζωής. Οι πρακτικές αυτές παράγουν και κυκλοφορούν εναλλακτικές αξίες, που κατακλύζουν την καθημερινότητά μας σε πείσμα των αμβλυμένων κατανοήσεων της μαρξιστικής πολιτικής οικονομίας. Αυτές τις αξίες ξεκλειδώνουν και μετασχηματίζουν σε χρήμα τα ολιγοπώλια του δικτυοκρατικού καπιταλισμού, με αποτέλεσμα να

έχουν αντικαταστήσει μέσα σε μια δεκαετία σχεδόν εξ ολοκλήρου τους μεγάλους παίκτες του βιομηχανικού κεφαλαίου στις πρώτες του S&P500.

Στην μετά-Covid εποχή οι πρακτικές των κινημάτων και της κοινωνίας, που διαδίδονται ως ιός, θα ενταθούν για την κάλυψη των κενών της κοινωνικής αναπαραγωγής, που θα αφήσει πίσω της η οικονομική κρίση. Στόχος των κινημάτων είναι να κερδίσουν άπαξ και δια παντός το νέο έδαφος, συγκροτώντας ανθεκτικούς στον χρόνο και στην αγορά θεσμούς κοινών. Σε αυτή την κατεύθυνση, οι ϊικές πρακτικές των κινημάτων πρέπει να συντονιστούν και να οργανωθούν με στόχο τον εκτατικό πολλαπλασιασμό από μυριάδες δρώσες συλλογικότητες χωρίς διευθυντικό κέντρο που να τις κατευθύνει. Σε αυτού του νέου τύπου διάχυση στην κοινωνία οι παραδοσιακές πρακτικές του δρόμου και των αμφιθεάτρων θα πρέπει να σμίξουν διαλεκτικά με τον σχεδιασμό καλών πρακτικών, εργαλειοθηκών και πλατφορμών για τέτοιες πρακτικές. Ταυτόχρονα, τα κινήματα οφείλουν να αναζητήσουν τρόπους για την κυκλοφορία των βασισμένων στα κοινά αξιών στο εσωτερικό τους αλλά και στην πολιτική διεκδίκηση θεσμών, που θα μετασχηματίζουν το χρήμα / εμπόρευμα σε αξίες βασισμένες στα κοινά. Η πάλη για την αποκαθήλωση του χρήματος ως παγκοσμίου ισοδυνάμου της κοινωνικής αξίας στις κοινωνίες μας και η απαξίωση όλων των δικών μας πρακτικών, που δεν παράγουν χρήμα, είναι μια πάλη για την ανθεκτικότητα των κινηματικών δομών, μία πάλη εντέλει άκρως πολιτική, που πρέπει να δοθεί και σε θεσμικό επίπεδο για την παγίωση του εδάφους που κάθε φορά κερδίζεται από τις εκάστοτε άμπωτες των κινημάτων.

Η Νέα Μορφή Οργάνωσης

Τέλος, η αποδρομή της πανδημίας θα ενισχύσει τις τάσεις για την επανεφεύρεση της πολιτικής οργάνωσης, όχι πια ως διευθυντικού κέντρου αλλά ως πολλαπλασιαστή των μετασχηματισμών υπέρ των υποτελών τάξεων. Χωρίς να απαξιώνει τις «παραδοσιακές» δομές, μία τέτοια πολιτική οργάνωση θα ανοίγει διαρκώς ομόκεντρους κύκλους, που θα διαχέουν τον ιό

του μετασχηματισμού στα πεδία τους, δεν θα παραμένουν όμως στο επιμέρους αλλά θα διασταυρώνονται και θα χτίζουν στο γενικό πεδίο των κοινωνικών αγώνων. Η πολιτική οργάνωση νέου τύπου θα διατηρεί ως γενικό της στόχο την δυαδική εξουσία, δεν θα συσσωρεύει όμως την κοινωνική της δύναμη από το μητρώο μελών της αλλά από τις διάχυτες πρακτικές των κοινών, με τις οποίες θα διατηρεί πολιτικές σχέσεις ριζοσπαστικοποίησης. Το χτίσιμο του πολιτικού μετώπου της επόμενης μέρας μοιάζει να αργεί σε συνάρτηση με τον χρόνο του κεφαλαίου, θα είναι όμως πιο αρραγές από ποτέ, γιατί θα έχει στέρεη βάση και θα είναι βγαλμένο από την ίδια τη ζωή.

Σχόλια πάνω στην ερμηνεία του Δεκέμβρη

των Μιχάλη Κούλουθρου και Αντώνη Φλέγκα

Η εξέγερση του Δεκέμβρη του 2008 διαμόρφωσε καθοριστικά τον δημόσιο λόγο στην Ελλάδα. Ο Δεκέμβρης υπάρχει στις πολιτικές αναφορές όλων ανεξαιρέτως των πολιτικών δυνάμεων, ενώ έχει λειτουργήσει, καθ' όλη τη δεκαετία που ακολούθησε, ως αντικείμενο επίκλησης, τόσο για εκείνους που τον αντιμετώπισαν με αισθήματα καταδίκης, όσο και για εκείνους που προσπάθησαν να τον οικειοποιηθούν και να ανιχνεύσουν σ' αυτόν απελευθερωτικές προοπτικές. Η προσπάθεια να ερμηνευθούν τα γεγονότα αποδείχτηκε δύσκολη, κάτι που μαρτυρά το πόσο πρωτόγνωρα ήταν τα όσα συνέβησαν, καθώς και το πόσο πόλωσαν τις πολιτικές οπτικές ανθρώπων και πολιτικών χώρων. Μέχρι σήμερα, αν ξεφυλλίσει κανείς τη βιβλιογραφία γύρω από τον Δεκέμβρη του '08 θα διαπιστώσει πόσο μεγάλες είναι οι αποκλίσεις και οι διαφωνίες ακόμη και για τα πιο θεμελιώδη ζητήματα που προκύπτουν.

«Προλεταριακή εξέγερση», «ξέσπασμα βίας και ανομίας», «έκφανση της κουλτούρας της Μεταπολίτευσης», «εξέγερση της νεολαίας», «σπασμωδική αντίδραση στην αστυνομική αυθαιρεσία», «ημιτελής επανάσταση», «αντιεξουσιαστική εξέγερση», «σύμπτωμα της κρίσης αντιπροσώπευσης στα σύγχρονα κράτη», «σύμπτωμα της απώλειας νοήματος», «σύμπτωμα γενικευμένης κρίσης αξιών», «δείγμα της κρίσης του εκπαιδευτικού συστήματος»: Τα παραπάνω είναι μερικά μόνο από τα σχήματα, με τα οποία επιχειρήθηκε η προσέγγιση του Δεκέμβρη του 2008. Είναι προφανές ότι οι αναγνώσεις και οι ερμηνείες βρήκαν στον Δεκέμβρη ένα μάχιμο πεδίο, και σε πολλές περιπτώσεις τον αντιμετώπισαν ως καμβά, πάνω στον οποίο αποτύπωσαν τις δικές τους πολιτικές αγωνίες. Καμιά φορά οι αναλύσεις ξεπέρασαν τις διαστάσεις των πραγματικών γεγονότων ή υποτίμησαν πλευρές του φαινομένου, προκρίνοντας άλλες ως πιο αξιόλογες και σημαντικές. Αυτό φυσικά δεν είναι εξαρχής κατακριτέο: είναι εγγενές χαρακτηριστικό του πολιτικού λόγου να κατηγοριοποιεί και να ιεραρχεί τα δεδομένα της πραγματικότητας και να τα καταχωρεί σε περιοχές νοήματος, προκειμένου να μπορέσει να τα διαχειριστεί, να τα αναλύσει και να ανιχνεύσει τις δυναμικές και τις προοπτικές τους. Αυτό, ωστόσο, ενέχει πάντα τον κίνδυνο η κριτική να καταλήγει σε μια απλή ανακύκλωση των ερμηνευτικών εργαλείων, τα οποία αντί να τροφοδοτούνται από την πραγματικότητα, την προσαρμόζουν κατά το δοκούν στα σχήματά τους.

Στο παρακάτω κείμενο επιχειρούμε να εξετάσουμε δύο βασικές κατευθύνσεις που χρησιμοποιήθηκαν για να προσεγγιστεί ο Δεκέμβρης του ’08 ως πολιτικό και κοινωνικό φαινόμενο. Δεν εξαντλήσαμε τις παραπομπές και τις αναφορές στη βιβλιογραφία, καθώς θεωρήσαμε ότι κάτι τέτοιο θα ήταν άχαρο. Περισσότερο προχωρήσαμε σε έναν επιλεκτικό σχολιασμό σημείων και κειμένων, το σκεπτικό των οποίων θεωρήσαμε ότι αντιπροσωπεύει ευρύτερες τάσεις στον σχολιασμό του Δεκέμβρη.

Στο κυνήγι των υποκειμένων

Μία πλειοψηφική και μάλλον «διακομματική» ερμηνεία για τα γεγονότα του Δεκέμβρη ήταν αυτή που απέδιδε το ξέσπασμα κυρίως

στις οικονομικές μεταβολές, που είχαν αρχίσει να αποτυπώνονται στην ελληνική κοινωνία ήδη από τα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας. Η παραπάνω ερμηνεία αντιμετώπισε τον Δεκέμβρη ως προμετωπίδα, της επερχόμενης κατάρρευσης της ελληνικής οικονομίας και της υποβάθμισης των συνθηκών ζωής μεγάλου μέρους της κοινωνίας. Πολλοί συγγραφείς επιχείρησαν να διακρίνουν στον Δεκέμβρη οικονομικές αντιθέσεις ή να τον εντάξουν στο φάσμα μιας ευρύτερης ταξικής αντιπαράθεσης. Βέβαια, η εξέγερση του Δεκέμβρη δεν είχε ως επίκεντρο εργατικά σωματεία και εργασιακούς χώρους, πράγμα που ώθησε πολύ συχνά τις ερμηνείες να ακροβατήσουν σε κοινωνιολογικές ή κοινωνιολογίζουσες περιγραφές υποκειμένων, μάλλον λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι η περιγραφή των υποκειμένων ισοδυναμεί και με την περιγραφή της εξέγερσής τους.

Για παράδειγμα στο βιβλίο του Δ. Παπανικολόπουλου *Δεκέμβρης 2008: Ανάλυση και ερμηνεία* παρουσιάζεται ένα σχήμα, με βάση το οποίο κομβικό σημείο αναφοράς των γεγονότων είναι το «ισοζύγιο μεταξύ των προσδοκιών και της πραγματικότητας». Σύμφωνα με αυτό μία μαθητική γενιά υπομένει τις «δοκιμασίες του εκπαιδευτικού συστήματος» έχοντας ως ορίζοντα την «ελευθερία

της φοιτητικής ζωής» και την «κοινωνική κινητικότητα με βάση το πτυχίο». Οι προσδοκίες, όμως, αυτές εξαιτίας της νεοφιλελεύθερης αναδιάρθρωσης καταρρίπτονται, δημιουργώντας έλλειψη σιγουριάς ή και βεβαιότητα ότι οι οικονομικές συνθήκες θα κατευθύνονται συνεχώς προς το χειρότερο. Έτσι, η δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου έρχεται να επισφραγίσει συμβολικά τη «δολοφονία των ονείρων της νεολαίας». Ανάλογη είναι και η τοποθέτηση για τους φοιτητές, τους νεαρούς εργαζόμενους και εν γένει τους εξεγερμένους.[1]

Το πρόβλημα που διακρίνουμε σε πρώτη ανάγνωση είναι ότι, όποτε η παραπάνω ανάλυση προσκρούει σε δεδομένα που θα μπορούσαν (δυνητικά) να τη θέσουν ενώπιον προβλημάτων, τα δεδομένα αυτά υποβαθμίζονται με τη χρήση αφηρημένων θεωρητικών σχημάτων:

«*Στο σημείο αυτό θέλω να ανοίξω μια παρένθεση για να προλάβω μια ένσταση που αφορά τη συμμετοχή και νέων από ευκατάστατα στρώματα της κοινωνίας μας* […]. *Η αλλοτρίωση από τα μέσα παραγωγής και το τελικό προϊόν, είτε αφορά την οικονομική είτε την πολιτική είτε την ιδεολογική είτε την πολιτιστική δραστηριότητα, αφορά τους πάντες*».[2]

Αυτό δεν θα ήταν αναγκαστικά πρόβλημα, αν επιχειρούνταν η ξεκάθαρη σύνδεσή τους με τα γεγονότα του Δεκέμβρη, κάτι που ωστόσο δεν γίνεται πειστικά.

Δική μας πρόθεση δεν είναι φυσικά να απορρίψουμε οποιαδήποτε οικονομικο-κοινωνική διάσταση στην ερμηνεία της εξέγερσης. Το βαθύτερο πρόβλημα, ωστόσο, είναι η μονοδιάστατη και μηχανιστική χρήση αυτού του σχήματος, το οποίο διαπνέει το σύνολο του βιβλίου. Σε πρώτο βαθμό δεν γίνεται προσπάθεια να οριστούν οι «δοκιμασίες του εκπαιδευτικού συστήματος» και οι επιδράσεις τους στους μαθητές. Οι μαθητές λειτουργούν υπό το βάρος του ισοζυγίου προσδοκιών-πραγματικότητας, αλλά και τα δύο αυτά ανιχνεύονται κάπου στο μέλλον τους, καθώς ως αυριανοί εργαζόμενοι-άνεργοι δεν θα γνωρίσουν πλήρωση των προσδοκιών τους. Δεν γίνεται, όμως, η ανάλογη προσπάθεια να εξεταστεί η κατάστασή τους ως σημερινών μαθητών, παρά μόνο αρνητικά, ως

θυσία προς ένα αόριστο μέλλον. Είναι εξαιρετικά αμφίβολο (ή τουλάχιστον καθόλου αυτονόητο) άλλωστε ότι η αγωνία για το μέλλον βρίσκεται με τέτοια ένταση στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος ή των κινήτρων ενός ανθρώπου 15-17 χρονών.

Έτσι η συζήτηση για τον Δεκέμβρη μετατρέπεται σε μια υπόθεση εργασίας συμπεριφορικής ψυχολογίας, όπου «η κυβέρνηση της ΝΔ, το ΠΑΣΟΚ, το κεφάλαιο, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ή, με λίγα λόγια, το "σύστημα"» δεν κομίζει τα θετικά ερεθίσματα, προκειμένου να επιτύχει την επιθυμητή συμπεριφορά των υποκειμένων. Συνεπώς, «η νεολαία (μαθητές, σπουδαστές, νέοι και νέες), οι εργαζόμενοι, οι μετανάστες, το "λαϊκό κίνημα"» βρίσκονται με μαθηματικούς όρους σε εύφορο έδαφος για εξέγερση.[3]

Ανάλογα ερμηνευτικά προβλήματα βρίσκουμε και στο βιβλίο του Δ. Παπαδάτου-Αναγνωστόπουλου *Ο μαυροκόκκινος Δεκέμβρης*, αν και εδώ η ανάλυση είναι πιο πλουραλιστική:

«[…] *ο Δεκέμβρης είναι, γίνεται εξαρχής, υπόθεση των υποτελών τάξεων: Κι ας μένει έξω από τους εργασιακούς χώρους. Κι ας μην πρωταγωνιστούν εργάτες και εργάτριες σε αυτόν. Κι ας μην είναι αντανάκλαση της κρίσης* […] *Οι μεν κρίσεις στις καπιταλιστικές κοινωνίες είναι αποτελέσματα μιας καπιταλιστικής «κανονικότητας» που κάποιοι ήδη υφίστανται από πριν, όχι κεραυνοί εν αιθρία• η δε βασική αντίθεση στο πλαίσιο της καπιταλιστικής «κανονικότητας», η αντίθεση μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας, δημιουργεί με τη σειρά της διαφορετικές αντιθέσεις, κάποιες από τις οποίες αναδεικνύονται κύριες ανά συγκυρία. Η αντίθεση στην αστυνομική βία είναι μια τέτοια περίπτωση*».[4]

Και πάλι, ένα γενικό θεωρητικό σχήμα έρχεται να αμβλύνει τις γωνίες που η ερμηνεία του συγγραφέα αφήνει ακάλυπτες. Η «αντίθεση στην αστυνομική βία» (όπως και καθετί άλλο απ΄ ό,τι φαίνεται) λειτουργεί εκ των πραγμάτων ως υπο-περίπτωση και μετωνυμία της «αντίθεσης κεφαλαίου και εργασίας». Ωστόσο, το ότι κάποιος αποδέχεται πως αυτή είναι η βασική αντίθεση στο πλαίσιο του καπιταλισμού, δεν σημαίνει ότι μπορεί να σπρώχνει

καθετί που συμβαίνει, κάτω από το χαλί αυτής της προσέγγισης ή τουλάχιστον δεν μπορεί να το κάνει χωρίς επιχειρηματολογία. Άλλωστε η λειτουργικότητα τέτοιων σχημάτων κρίνεται ακριβώς στο κατά πόσο μπορούν να αντέξουν υπό το βάρος των πραγματικών δεδομένων και να τα περιγράψουν.

Εν τέλει μένει το ερώτημα: Τι πετυχαίνουμε όταν περιγράφουμε (αν πράγματι τις περιγράφουμε) τις αντικειμενικές ή υποκειμενικές συνθήκες των υποκειμένων που συμμετέχουν σε μια κινητοποίηση; Αρκούν οι κοινωνιολογικές ή οι κοινωνιολογίζουσες αναφορές, για να αντλήσουμε από αυτές τελεσίδικα συμπεράσματα γύρω από την ερμηνεία ενός γεγονότος όπως ο Δεκέμβρης; Εδώ θα παραθέσουμε απλά ένα άλλο απόσπασμα από το βιβλίο του ΔΠΑ, το οποίο θα θέλαμε ίσως να είχε αναπτυχθεί περισσότερο:

«*Αν οι χώροι στους οποίους διαχέεται ο Δεκέμβρης δεν «περιέχουν» απλά τους ανθρώπους και τις δράσεις τους, είναι γιατί συχνά μέσα από την εξέγερση μετασχηματίζονται οι ίδιοι.*»[5]

Η κρίση του νοήματος και η κρίση της ευταξίας

Μία από τις δημοφιλέστερες γραμμές ανάλυσης του Δεκέμβρη ήταν η ανάγνωση των γεγονότων υπό το πρίσμα μιας «κρίσης αξιών» ή μιας «απώλειας νοήματος», που πλήττει τις νέες γενιές αλλά και τους μηχανισμούς κοινωνικής ενσωμάτωσής τους. Οι κριτικές αυτές εντόπισαν ένα πρόβλημα στον τρόπο, με τον οποίο θεσμοί όπως το εκπαιδευτικό σύστημα ή η ελληνική οικογένεια (δεν) μεταδίδουν τις πολιτιστικές, αξιακές και ηθικές φόρμουλες κοινωνικής συμβίωσης και ζωής στους αυριανούς πολίτες. Η γραμμή αυτή αποτέλεσε τρόπον τινά το αντίπαλο δέος στις πιο κοινωνιολογίζουσες και οικονομικοκεντρικές προσεγγίσεις, όπως αυτές που συζητήσαμε παραπάνω (αν και δεν έλειψαν και οι προσπάθειες συγκερασμού των δύο οπτικών). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο αναδείχθηκε μία συντηρητικής υφής αρθρογραφία και βιβλιογραφία (που συχνά ωστόσο ανιχνεύεται και σε αριστερές τοποθετήσεις), που ξεκινώντας από αυτή την αφετηρία, κατέληγε

στην απαξίωση και την απονομιμοποίηση των εξεγερμένων, των οποίων η δράση εξετάστηκε υπό το πρίσμα της παρακμής. Όπως γράφει ο Ν. Σεβαστάκης:

«*Η πρόταξη των ηθικοπολιτισμικών διαστάσεων της κρίσης την ίδια στιγμή που ως ερμηνευτικό νεύμα –στη βάση του ελέγχου των ετοιμοπαράδοτων ιδεολογημάτων και των κοινωνιολογιών της κρίσης– θα μπορούσε ίσως να εμπλουτίσει δημιουργικά τη συζήτηση, εγγράφηκε, κατά κανόνα, στην πιο σκληρή εκδοχή του «κόμματος της Τάξης», όποια εντέλει και αν είναι αυτή η τάξη. Και έτσι ακυρώθηκαν όποιες κριτικές προθέσεις θέλησαν να υπερβούν τις εύκολες πολιτικές και κοινωνικές αναγωγές*».[6]

Ως επακόλουθο αυτής της ταύτισης των προβληματισμών γύρω από τις πολιτισμικές και αξιακές πηγές του ξεσπάσματος με συντηρητικές και απορριπτικές για την εξέγερση τοποθετήσεις, ένα μεγάλο τμήμα των ανθρώπων που είδαν στον Δεκέμβρη χειραφετητικές προοπτικές και έγραψαν γι’ αυτόν, αρνήθηκαν να συζητήσουν τέτοιες διαστάσεις. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Δ. Παπανικολόπουλου, ο οποίος αναφέρει:

«*Από την άλλη δεν θα συνυπέγραφα την άποψη πολλών σχολιαστών των γεγονότων του Δεκέμβρη σύμφωνα με την οποία η αντίδραση των νέων τροφοδοτήθηκε από κάποια κρίση νοήματος, από κάποια κρίση αξιών. Αντιθέτως, εκείνο που τροφοδότησε την αντίδραση των νέων ήταν, αφενός, το χάσμα μεταξύ των κυρίαρχων διακηρυγμένων αξιών και των κυρίαρχων εφαρμοσμένων πρακτικών (δηλαδή, των υλοποιημένων αξιών) και, αφετέρου, το χάσμα μεταξύ των κυρίαρχων αξιών και των αξιών ενός μεγάλου μέρους της νεολαίας.*»[7]

Η παραπάνω διατύπωση είναι κατά τη γνώμη μας ένδειξη της αμηχανίας, με την οποία μια τάση σκέψης της αριστεράς προσεγγίζει οποιοδήποτε ζήτημα απαιτεί να εξεταστούν θέματα που ξεφεύγουν από τη στενή οικονομικοκεντρική ανάλυση. Είναι άλλωστε αντιφατικό να λες ότι η εξέγερση δεν «τροφοδοτήθηκε (…) από κάποια κρίση αξιών» και αμέσως μετά να λες ότι «εκείνο που τροφοδότησε την αντίδραση των νέων ήταν (…) το χάσμα

μεταξύ των κυρίαρχων αξιών και των αξιών ενός μεγάλου μέρους της νεολαίας». **Αν ένα τέτοια χάσμα υπάρχει πράγματι, τότε ποιο είναι το κριτήριο που θα του έδινε το χαρακτήρα κρίσης;**

Ένα τεράστιο πλήθος αναλύσεων, με υφολογικές και πολιτικές διαφοροποιήσεις, επιχείρησαν ωστόσο να συζητήσουν τον Δεκέμβρη υπό την προοπτική αυτού του κενού νοήματος. Στην πηγή αυτού του κενού τοποθετήθηκαν ισάριθμα πολλές διαστάσεις, σχεδόν όσες και κείμενα: από την «ελληνική ιδιαιτερότητα» και την «αποτυχία του εκσυγχρονισμού» μέχρι τις διάφορες εκδοχές της «μεταμοντέρνας δημοκρατίας», του νεοφιλελευθερισμού ακόμα και του «θανάτου του θεού». Εντούτοις, μια διατύπωση που συμπυκνώνει περιεκτικά και όσο γίνεται αντιπροσωπευτικά τις απολήξεις όλων των παραπάνω ερμηνειών είναι η εξής:

«Οι καταστροφές είναι μια κραυγή μέσα στο κενό και την απουσία. Οι νέοι βρέθηκαν να ζουν σε απουσία ενός νοήματος

ζωής, απουσία δασκάλων και προτύπων ζωής, απουσία χώρων και χρόνου πραγματικής συνάντησης και επικοινωνίας, απουσία γονέων, απουσία αξιόπιστων θεσμών.»[8]

Παραπληρωματική αυτής της διάγνωσης υπήρξε και μια κριτική που απευθύνθηκε σε όσους κοίταξαν τον Δεκέμβρη με μοιρολατρία, χωρίς να μπουν στη διαδικασία να εξετάσουν τις ενδεχόμενες «θεραπείες». Στο άρθρο «Τέσσερεις σημειώσεις για το σχολείο» του Σ. Ζουμπουλάκη αναπτύσσεται μια προβληματική γύρω από αυτό που ο αρθρογράφος ονομάζει «φιλονεϊκό λαϊκισμό» στην εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά και ευρύτερα. Ως φιλονεϊκός λαϊκισμός ορίζεται η συναισθηματικά φορτισμένη συγκατάβαση μπροστά στις εκδηλώσεις της νεότητας:

«*Ένα ρήμα που είχε, απροσδόκητα, πολύ υψηλά ποσοστά χρήσης τις μέρες του Δεκέμβρη ήταν το ρήμα «αφουγκράζομαι»* […] *Ένα άλλο ρήμα ωστόσο που δεν ακούστηκε διόλου και που θα ακούγεται στο εξής όλο και λιγότερο, ανήκει σχεδόν στις απαγορευμένες λέξεις, είναι το ρ. «διδάσκω». Όταν όμως μια κοινωνία αφουγκράζεται τα παιδιά μα δεν τα διδάσκει, σημαίνει απλούστατα και τραγικότατα ότι δεν έχει τίποτε να τους πει, δεν έχει κάτι να τους παραδώσει.*»[9]

Από την άλλη, ο συγγραφέας σχολιάζει και εκείνους που είδαν τα γεγονότα του Δεκέμβρη ως γόνιμο στοιχείο απλά και μόνο το ότι πολιτικοποίησε και κινητοποίησε ένα σημαντικό κομμάτι των μαθητών:

«*Υποστηρίζω και εγώ προσωπικά οτιδήποτε σπάει το κέλυφος της εγωιστικής ιδιώτευσης και κάνει τους ανθρώπους να νοιάζονται για τα κοινά προβλήματα και να δρουν συλλογικά για την αντιμετώπισή τους. Βεβαίως κάθε πολιτικοποίηση δεν είναι από μόνη της θετική. Πολιτικοποίηση είναι και η προσχώρηση σε ακροδεξιές ή φασιστικές οργανώσεις, σε σταλινικά κόμματα, σε αναρχικές ομάδες. Η πολιτικοποίηση δεν μπορεί ποτέ να παίρνει θετικό πρόσημα ερήμην του περιεχομένου της.*»[10]

Για λόγους αστικής ευγένειας δεν θα σταθούμε στις συνταυτίσεις

που επιχειρεί (χωρίς επιχειρήματα) ο Σ.Ζ., αλλά θα εστιάσουμε στην ουσία του επιχειρήματός του. Ουσιαστικά, αυτό που θίγεται στα παραπάνω αποσπάσματα είναι ότι μία δομή κοινωνικοποίησης, όπως είναι το σχολείο, δεν μπορεί να αντιμετωπίζει τα άτομα παθητικά ή τουλάχιστον δεν είναι σωστό να τα αντιμετωπίζει έτσι. Είναι αναγκαία και μια θετική παρέμβαση, μια παιδαγωγική οπτική, που θα θέτει τα κριτήρια συμμετοχής των ατόμων στο δημόσιο πεδίο. Η συμμετοχή δεν επαρκεί από μόνη της, αλλά πρέπει να διαπνέεται από συγκεκριμένες ποιότητες. Εδώ έγκειται και η όποια πειστικότητα των επιχειρημάτων του Σ.Ζ., η οποία συσχετίζεται ευρύτερα με την πολιτική παρέμβαση (και ορισμένες φορές την απουσία της) κατά την εξέγερση ή μετά το πέρας της.

Μπορούμε να δούμε αυτό το σκεπτικό και σε ένα πλαίσιο που ξεπερνά το σχολείο, καθώς αφορά ζητήματα που θα ήταν ενδεχομένως κατανοητά και από όσες/ους συμμετέχουμε σε συλλογικά σώματα, ιδίως όταν αυτά προσπαθούν να παρέμβουν στο κοινωνικό πεδίο με ανατρεπτικούς όρους. Στη μεγάλη τους πλειοψηφία, οι τοποθετήσεις των α/α ή των αριστερών χώρων κινήθηκαν σε μια μυστικοποίηση του αυθορμητισμού και της ορμητικότητας των κινητοποιήσεων, αδιαφορώντας σε μερικές περιπτώσεις για την πολιτική τους νοηματοδότηση. Δεσπόζουσα σε ανακοινώσεις και

κείμενα των ριζοσπαστικών χώρων εμφανίστηκε μια σχεδόν λογοτεχνική αφήγηση των γεγονότων, κατά την οποία η εξέγερση αναπαρίσταται ως ο θρίαμβος ενός μεταφυσικά δικαιωμένου θυμού απέναντι στις ρουτινιάρικες πεζότητες της καθημερινότητας. Αναδείχθηκε μια ασυναίσθητη σαγήνη μπροστά σε ότι έγινε αντιληπτό ως έκρηξη μιας αυθεντικότητας απέναντι στην εγγενή υποκρισία που συνοδεύει κάθε εκδοχή οργανωμένης ζωής. Η «άρνηση» και οι φαντασμαγορίες της υποσκέλισαν συχνά τη συζήτηση γύρω από τις θετικές πολιτικές ερωτήσεις που ίσως να τέθηκαν από την εξέγερση. Όλοι εκείνοι που αντιλαμβάνονται την πολιτική ως δημιουργική δραστηριότητα με ορίζοντα την άρθρωση συλλογικών θεσμών συνύπαρξης, βρέθηκαν μπροστά σε αυτή τη δύσκολη αντίφαση. Σταδιακά μερικοί αποκρυστάλλωσαν τη θέση τους εκλέγοντας την εξεγερσιακή πόζα ως μοναδική πολιτική προοπτική τους, ενώ από την άλλη οι επανεμφανίσεις διάφορων εκδοχών του λενινισμού (ακόμα και μέσα στο πλαίσιο του αναρχικού κινήματος) ήρθαν ως άγαρμπη απάντηση στο πρόβλημα, μια απάντηση που κατά τη γνώμη μας περισσότερο μεταθέτει και διαιωνίζει την αντίφαση, παρά την ξεπερνά.

Παρ' όλα αυτά, η πειστικότητα της επιχειρηματολογίας του Σ.Ζ., αλλά και άλλων που κινούνται με παρόμοιους προβληματισμούς και εργαλεία, τελειώνει στις περισσότερες περιπτώσεις εκεί. Η αναλυτική ευαισθησία που επέδειξαν πολλοί αρθρογράφοι, άλλος λιγότερο άλλος περισσότερο, γύρω από την κρίση νοήματος της σημερινής νεότητας δεν συνοδεύτηκε από μία ανάλογη ευαισθησία μπροστά στα δεδομένα που έθεσε η εξέγερση. Είναι άραγε το κενό και η αξιακή κρίση κάποιο προνόμιο της νεολαίας; Είναι ένα ερώτημα που ο κόσμος των ενηλίκων ή των καθηγητών έχει λυμένο; Είναι με λίγα λόγια απλά ζήτημα μετάδοσης ή μήπως πρόβλημα που αγκαλιάζει το σύνολο των γενεών;

Αυτό που προτείνεται επί της ουσίας είναι η επαναφορά μιας μετριοπάθειας, η οποία συνήθως νοείται, κατά την κλασική συνήθεια του νεοελληνικού φιλελεύθερου φαντασιακού, ως ένα στεγνωτήριο συναισθημάτων και ως ρητορική επίκληση ενός τεχνοκρατικού ορθού λόγου:

«*Χρειάζεται ένας ειρηνικός μετασχηματισμός των τυφλών, βίαιων συναισθημάτων και πράξεων οργής και απόρριψης, μέσα από μια υπεύθυνη, αξιόπιστη, ορθολογική και παραγωγική πράξη*».[11]

Ωστόσο, αν είναι προβληματική η αντιμετώπιση της πολιτικοποίησης ως αυταξίας χωρίς να εξετάζεται το περιεχόμενό της, το ίδιο ισχύει και για τη μετριοπάθεια. Πολλοί συγγραφείς την αντιμετωπίζουν ως ιδεατή πολιτική σύνθηκη, παραβλέποντας ότι η φαινομενική μετριοπάθεια πολλών «νέων ανθρώπων» μπορεί να προκύπτει από την αδιαφορία, την ιδιώτευση και την απουσία συμμετοχής στα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα, από την ίδια μήτρα δηλαδή που προκύπτει το κενό που με τόση ευκολία ανιχνεύουν στην εξέγερση.

> *Αν ο Δεκέμβρης θεωρείται σύμπτωμα κάποιας κρίσης αξιών, αυτό σημαίνει ότι αυτή η κρίση αξιών δεν ξεκινά με τον Δεκέμβρη, απλά ο Δεκέμβρης την αποκαλύπτει.*

Ίσως οι παραπάνω συγγραφείς να ήταν πιο πειστικοί αν δεν εξωθούσαν τόσο ανεξέταστα την εξέγερση κάτω από την πινακίδα της παρακμής. Γιατί προτού καταπιαστούμε με το τι δείχνει και τι δεν δείχνει, ποιος φταίει και ποιος δεν φταίει, τι πρέπει να γίνει για να μην ξαναζήσουμε τις «στιγμές ανομίας», είναι απαραίτητο να δούμε ποια ήταν η πραγματικότητα στην οποία θέλουμε να επιστρέψουμε. Οι περισσότεροι συγγραφείς αναζητάνε λύσεις στα πάντα, την ελληνική οικογένεια, το εκπαιδευτικό σύστημα, την πολιτική τάξη, τη διαφθορά, τη γραφειοκρατία, την ορθοδοξία, αλλά εκεί που βάζουν το σύνορο είναι ότι δεν θα συζητήσουν την όποια ενδεχόμενη συνεισφορά του Δεκέμβρη και των κινητοποιήσεών του στην αναζήτηση του νοήματος που εκλείπει. Εκεί ο αντίπαλος μοιάζει να είναι προαιώνιος και δεν χωράει ούτε η στοιχειωδέστερη μετριοπάθεια.

Ίσως από την άλλη, όλη αυτή η ενδοσκόπηση και οι αυτογνωστικές απόπειρες να ξεκινούν απλά από τον πανικό που προκάλεσε η διασάλευση της τάξης και η παρακώλυση των ιδιωτικών και οικογενειακών καταναλωτικών μικρόκοσμων, από την αντίληψη ότι

οι κοινωνίες πρέπει να κινούνται πάντα μέσα στα στεγανά της νομιμοφροσύνης και πως οτιδήποτε ξεφεύγει από αυτά τα στεγανά δεν μπορεί παρά να είναι παρακμιακό σύμπτωμα. «Είναι κι αυτή μια στάσις. Νοιώθεται.» Ας την παραδεχτούμε όμως κι ας αφήσουμε τις κοινοτοπίες περί αξιών και νοημάτων.

[1] Δ. Παπανικολόπουλος, *Δεκέμβρης 2008, Ανάλυση και ερμηνεία: Οι αιτιώδεις μηχανισμοί πίσω από τα συγκρουσιακά γεγονότα*, Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων, Αθήνα 2016, σ. 50-56.

[2] Δ. Παπανικολόπουλος, *ό.π.*, σελ. 60.

[3] Δ. Παπανικολόπουλος, *ό.π.*, σελ 54.

[4] Δ. Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος, Ο μαυροκόκκινος Δεκέμβρης, Τόπος, Αθήνα 2018, σ. 104.

[5] Δ. Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος, *ό.π.*, σ. 85.

[6] Ν. Σεβαστάκης, «Σκέψεις για τη διαχείριση μιας εξέγερσης» στο *Νέα Εστία*, τ. 1819, Φεβρουάριος 2009, σ. 303.

[7] Δ. Παπανικολόπουλος, *Δεκέμβρης 2008, Ανάλυση και ερμηνεία: Οι αιτιώδεις μηχανισμοί πίσω από τα συγκρουσιακά γεγονότα*, Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων, Αθήνα 2016, σ. 61.

[8] Θ. Κοντίδης, «Απελπισία και ελπίδα στις σημερινές ταραχές: Μια θεολογική προσέγγιση» στο *Νέα Εστία*, τ. 1819, Φεβρουάριος 2009, σ. 220.

[9] Σ. Ζουμπουλάκης, «Τέσσερεις σημειώσεις για το σχολείο» στο *Νέα Εστία*, τ. 1819, Φεβρουάριος 2009. σελ. 204-5.

[10] Σ. Ζουμπουλάκης, *ό.π.*, σ. 206

[11] Θ. Λίποβατς, «Μετατρέψτε την καταστροφική επιθετικότητα σε δημιουργική δραστηριότητα» στο *Νέα Εστία*, τ. 1819, Φεβρουάριος 2009, σελ. 240. (υπογραμμίσεις του συγγραφέα).

Δεκέμβρης 2008: Η επίκαιρη ερώτηση της Εξέγερσης

του Νίκου Κατσιαούνη

Δέκα χρόνια πέρασαν από το μεγάλο συμβάν του Δεκέμβρη του 2008. Δέκα χρόνια από μια μεγαλειώδη εξέγερση που ήρθε να ραγίσει τη βιτρίνα της κανονικότητας και να θρυμματίσει τη σιωπή μιας κοινωνίας που έδειχνε να ασφυκτιά μέσα στα ήδη φθαρμένα υλικά ενός κόσμου σε εμφανή παρακμή.

Η εξέγερση του 2008 έρχεται σε μια στιγμή όπου η μεταπολιτευτική ουτοπία του παρασιτικού καταναλωτισμού και της κενής ευδαιμονίας είχε αγγίξει τα όριά της. Η έννοια της πολιτικής είχε ήδη καταστεί ένα κενό σημαίνον, μια εντελώς λειτουργική παρά αποφασιστική πλευρά ενός συστήματος που αδυνατούσε να νομιμοποιήσει τα θεμέλια εγκυρότητάς του. Ίσως γι' αυτό ο Δεκέμβρης να αποτέλεσε ένα αντεστραμμένο είδωλο,[1] ένα κάτοπτρο, τα έσχατα επιφάνεια ενός κόσμου που έδειχνε να βυθίζεται σε μια κρίση νοήματος η οποία σφιχταγκάλιαζε τους θεμελιώδεις θεσμούς και τις αξίες που μας συγκροτούν ως κοινωνία και ως άτομα. Ήδη οι πρώτες βροντές από τη θεομηνία της επερχόμενης κρίσης είχαν δημιουργήσει μια ζοφερή εικόνα ενός μέλλοντος όπου οι υποσχέσεις για ειρήνη, ασφάλεια και ευτυχία έδιναν τη θέση τους στον φόβο και την απουσία ελπίδας.

Από τα πρώτα λεπτά μετά την εν ψυχρώ εκτέλεση του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου, ένα πλήθος κόσμου διαχέεται στους δρόμους της Αθήνας εκφράζοντας την οργή του για την αστυνομική και κρατική αυθαιρεσία. Το γεγονός ότι η δολοφονία έγινε στα Εξάρχεια, μια κατεξοχήν «κινηματική περιοχή» με έναν μεγάλο αριθμό οργανωτικών και συμβολικών πόρων, με συμπαγή δίκτυα που είναι σε μια διαρκή αγωνιστική ετοιμότητα, είχε τον αντίτυπό του

στην ενεργοποίηση των τοπικών κινηματικών δικτύων ώστε να συμβάλλουν από τις πρώτες κιόλας στιγμές στη διεύρυνση των κινητοποιήσεων.[2] Αυτά τα οργανωτικά δίκτυα μπορούν να λειτουργήσουν ως η συγκολλητική ουσία των υποκειμένων, δημιουργώντας δυνατότητες συμμετοχής. Η άμεση αντίδραση των κινηματικών δυνάμεων και οι κινήσεις τους για απάντηση στη δολοφονία του Γρηγορόπουλου έπαιξαν έναν θετικό ρόλο,[3] χωρίς φυσικά να αποτελεί τη μοναδική αιτία της συμμετοχής του πλήθους στις εξεγερσιακές διαδικασίες.

> *Από την εκκίνηση σχεδόν των συγκρουσιακών γεγονότων έγινε αντιληπτό ότι το συμβάν του Δεκέμβρη δεν μπορούσε να χωρέσει στα ήδη μουχλιασμένα θεωρητικά εργαλεία των επίδοξων επαγγελματιών της πολιτικής.*

Αντίθετα, οι πολιτικές κατηγορίες και τα οπλοστάσια των πολιτικών εννοιών που επιστρατευτήκαν για την κατανόηση του Δεκέμβρη έδειξαν ότι οι ίδιες αυτές περισσότερο παραμένουν ένα σύμπτωμα της κοινωνικής κρίσης νοήματος και της κοινωνικής παρακμής.[4] Όσοι περίμεναν την εργατική τάξη και τα σωματεία με τις φόρμες της δουλειάς να κατέβουν και να στήσουν τα νέα Σοβιέτ, όσοι περίμεναν την ενσωμάτωση και την εκλογική αποτύπωση αυτής της οργής, όσοι θεώρησαν ότι θα αποτελέσουν τους πρωτοπόρους της βίαιης αντιπαράθεσης με το κράτος μάλλον διαψεύστηκαν οικτρά.

Ο Δεκέμβρης αποτέλεσε τη στιγμή που η πολιτική της ελευθερίας εκφράστηκε στους δρόμους από τους από τα κάτω, από το πλήθος των ανθρώπων που αναζήτησαν ένα καινούργιο νόημα. Γι’ αυτό αποτέλεσε μια κραυγή προς το είναι της ύπαρξης, μια νέα ενότητα και έναν νέο καθοριστικό δεσμό, μια προτροπή προς την πολιτική ανυπακοή.[5] Ο ετερόκλητος όγκος των υποκειμένων κατέλαβε την κεντρική πολιτική σκηνή αμφισβητώντας την ανοιχτά και έμπρακτα. Ήταν η στιγμή που οι άνθρωποι χωρίς φωνή απέκτησαν δύναμη και έγιναν ορατοί. Ο φονεύσιμος άνθρωπος, η κυριαρχία του δικαίου επί της ζωής, η ζωή που είναι άξια να

βιωθεί βρήκε την εφαρμογή της στο σώμα ενός δεκαπεντάχρονου μαθητή, προκαλώντας ένα κοινωνικό σοκ που ίσως μόνο η εξέγερση θα μπορούσε να είναι η απάντηση.

Ένα κομβικό σημείο που καθόρισε τον χαρακτήρα της εξέγερσης ήταν ο επαναπροσδιορισμός της έννοιας του δημοσίου χώρου ως χώρου ελεύθερης επικοινωνίας και πολιτικής απόφασης. Από τις πρώτες στιγμές των κινητοποιήσεων ένα πλήθος κόσμου καταλαμβάνει δημόσια κτίρια (δημαρχεία, πανεπιστημιακές σχολές, κρατικά κτίρια κ.λπ.) τα οποία τα μετατρέπει σε κέντρα αγώνα, κέντρα διαβούλευσης και οσμώσεων, από τα οποία δημιουργούνταν η πολιτική και οι δράσεις των συμμετεχόντων. Αυτή η απελευθέρωση και η επαναδιεκδίκηση των χώρων έκανε τους εξεγερμένους να επαναορίσουν το δημόσιο μακριά από τον κρατικό ή τον αγοραίο χαρακτήρα του, δηλαδή ως έναν χώρο δημόσιο, ελεύθερο και κοινωνικό. Έναν χώρο όπου η εξουσία δεν θα μπορούσε να εκφραστεί ως αυθεντία, να βρει τον απαραίτητο ζωτικό χώρο αναπνοής – η ένταση αυτής της διεκδίκησης είναι που θα δώσει καρπούς στις μεγάλες κινητοποιήσεις του κινήματος των πλατειών δύο χρόνια μετά.

> *Ο τρόπος εκδίπλωσης και ανάπτυξης των υποκειμένων στην εξέγερση βρίσκεται σε ένα κοινό πνεύμα με τις σύγχρονες εξεγέρσεις των δυτικών μητροπόλεων των τελευταίων χρόνων (Σιάτλ, Λος Άντζελες, γαλλικά προάστια).*

Σε αντίθεση με το οργανωτικό σχήμα των νεωτερικών χρόνων, όπου η ενότητα παράγεται από ένα ηγεμονικό υποκείμενο, ο Δεκέμβρης του 2008 ήταν το συμβάν όπου οι δράσεις δεν είχαν ένα ενιαίο κέντρο, ένα συμπαγές πλαίσιο αιτημάτων, μια ενιαία ταυτότητα, αλλά αντίθετα η ποικιλία των διαφορετικών ατομικοτήτων και συλλογικοτήτων, η πολυμορφία των δράσεων, η ανοιχτότητα των διαφορών, η οριζόντια δικτύωση, η χρήση των σύγχρονων τεχνολογιών, όλα αυτά συγκρότησαν ένα κοινωνικό πλήθος το οποίο δεν άργησε να δημιουργήσει ένα «εμείς» απέναντι στους εξουσιαστικούς μηχανισμούς.[6] Αυτό το πολυφωνικό σμήνος έκανε πράξη την ισότητα και την ελευθερία, την άμεση δημοκρατία, την

αυτοδιαχείριση και την αυτοοργάνωση μέσα στις ίδιες του τις δομές δράσης.[7]

Ο Δεκέμβρης διεμβόλισε το σύνολο του κοινωνικού ιστού. Η εκπυρσοκρότηση του όπλου ακούστηκε σε όλους τους καταπιεσμένους και η σφαίρα καρφώθηκε στην καρδιά μιας γενιάς. Η νεολαία είδε το όπλο του αστυνομικού να στρέφεται εναντίον της, κι έτσι εξοβέλισε από τη «δική της στιγμή» κάθε ρητορική που η κοινωνία της ιδιώτευσης και του ατομικού συμφέροντος είχε επιβάλλει. Η βία των εξεγερμένων ήταν η αντίδραση απέναντι στην κρατική δολοφονία και σε μια κοινωνία γεμάτη φανταχτερά εμπορεύματα που όλο και λιγότεροι πλέον είχαν/έχουν πρόσβαση. Πολλές κριτικές έχουν γραφτεί για τη βία των Δεκεμβριανών του 2008 από καθωσπρέπει δημοσιολόγους, αγράμματους δημοσιογραφίσκους και καλοβολεμένους διανοούμενους που θέλησαν να φέρουν στα μέτρα τους ένα συμβάν που τους ξεπερνούσε. Αλλά ας είμαστε ξεκάθαροι. Εύτακτη εξέγερση δεν υπάρχει, κι αν κάποιος γνωρίζει έστω και μία ας την ονοματίσει. Αυτό που αποπειράθηκαν να κάνουν οι δεκεμβριστές ήταν η βίαιη διάλυση ενός επικοινωνιακού παραδείγματος που αντανακλούσε μια εξίσου συμβολική εκμηδένιση του συνόλου της κοινωνίας.[8] Αλλά όσοι δεν εμμένουν πλέον μόνο στις νύχτες της φωτιάς, μπορούν εύκολα να δουν ότι τον Δεκέμβρη του 2008 οι πειραματισμοί των συμμετεχόντων ώστε να ψηλαφήσουν έναν νέο αξιακό κώδικα παρήγαγε ποικίλα αποτελέσματα, τόσο στο πεδίο της τέχνης και της πολιτισμικής δημιουργίας όσο και σε αυτό της πολιτικής σκέψης και δράσης.

Δεν θα ήταν υπερβολή να λέγαμε ότι ο Δεκέμβρης του 2008 αποτέλεσε για τον δυτικό κόσμο την πρώτη εξέγερση του τέλους των καπιταλιστικών υποσχέσεων για μια ζωή με ευτυχία και ευημερία. Οι κραυγές των εν Ελλάδι εξεγερμένων ακούστηκαν μέχρι τα επιτελεία των διεθνών κυρίαρχων ελίτ, δημιουργώντας μια εμφανή αναταραχή. Πολλοί αναρωτιούνται πλέον τι έμεινε από την εξέγερση του 2008; Αλλά αυτή είναι μάλλον μια ερώτηση του παλιού προς το νέο. Οι θεσμίσεις που παράγουν οι εξεγέρσεις στο κοινωνικό πεδίο είναι υπόρρητες, διαχέουν υπόρρητα στο

κοινωνικό φαντασιακό νέες σημασίες και νοήματα τα οποία συνήθως απελευθερώνουν νέες δυναμικές που σταδιακά γίνονται εμφανείς στο κοινωνικοϊστορικό πεδίο, συμβάλλοντας στη δημιουργία νέων αξιακών και πραξεολογικών κωδίκων και δεδομένων. Αν ο Δεκέμβρης δεν ήταν απάντηση αλλά ερώτηση, όπως έγραφε το σύνθημα στους τοίχους, τότε αυτή η ερώτηση μας απευθύνεται και σήμερα. Και δεν είναι άλλη από τη βούληση και την πίστη για τη δημιουργία ενός νέου κόσμου στον αντίποδα του σημερινού.

Πρώτη δημοσίευση στην Εφημερίδα των Συντακτών

1 Βλ. Γιώργος Μερτίκας, «Ο Δεκέμβρης του μέλλοντός μας», στο Σημειώσεις, τχ. 71, Ιούνιος 2010.

2 Βλ. Δημήτρης Παπανικολόπουλος, Δεκέμβρης 2008. Ανάλυση και ερμηνεία: Οι αιτιώδεις μηχανισμοί πίσω από τα συγκρουσιακά γεγονότα, Εκδόσεις των Συναδέλφων, Αθήνα 2016.

3 Το πανεπιστήμιο της Νομικής και το Πολυτεχνείο καταλήφθηκαν το βράδυ της δολοφονίας από τις κινηματικές δυνάμεις και αποτέλεσαν δύο κεντρικά σημεία αγώνα στην εξέγερση.

4 Γιώργος Μερτίκας, ό.π.

5 Φιλήμονας Πατσάκης, Ο ευτυχισμένος Σίσυφος, Εξάρχεια, Αθήνα 2013, σελ. 11.

6 Αλέξανδρος Κιουπκιολής, Οι πολιτικές της ελευθερίας. Αγωνιστική δημοκρατία, μετα-αναρχικές ουτοπίες και η ανάδυση του πλήθους, Εκκρεμές, Αθήνα 2011, σσ.56-58.

7 Ό.π.

8 Γιώργος Μερτίκας, ό.π.